

PAPER DETAILS

TITLE: MILLI MÜCADELE VE CUMHURİYET YILLARINDA ALEVİLER-BEKTASİLER VE ATATÜRK

AUTHORS: Fahri Maden

PAGES: 17-44

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/3706412>

MİLLÎ MÜCADELE VE CUMHURİYET YILLARINDA ALEVİLER-BEKTAŞİLER VE ATATÜRK

ATATURK AND ALEVISM-BEKTASHIS IN THE NATIONAL STRUGGLE AND THE REPUBLIC YEARS

Fahri MADEN¹

Öz

Bir devlet kurucusu olarak Atatürk'ün toplumun önemli bir kesiminin intisap ettiği tarikatlarla ilişkilerini Millî Mücadele sırasında, 1925 öncesi ve sonrası olarak dönemlendirerek ele almak mümkündür. Millî Mücadele sırasında Bektaşilerin büyük çoğunluğu mücadeleye ve Atatürk'e adeta koşulsuz destek vermişlerdir. Vatan savunmasında en ön safta yer alan Bektaşiler Temsil Heyeti'nin Sivas'tan Ankara'ya geçişi sırasında Atatürk'ü Hacı Bektaş Veli Dergâhı'nda misafir etmişlerdir. Salih Niyazi Dede Baba gerekse Ahmet Cemaleddin Çelebi Alevi-Bektaşî zümrelere yazılar göndererek Millî Mücadele'ye katkı sunmuşlardır. Ayrıca Ahmet Cemaleddin Çelebi milletvekili olarak TBMM de görev almıştır. Atatürk'ün Hacı Bektaş Veli Dergâhı'nda misafir kalıp destek istediği sırada baş başa görüşmelerinde Ahmet Cemaleddin Çelebi'nin ondan Cumhuriyet idaresine geçilmesi isteğinde bulunduğu söylenmektedir. Bu itibarla Millî Mücadele'de İstanbul'daki Bektaşî tekkeleri Anadolu'ya insan ve silah kaçırılmasında, bazı Bektaşî baba ve dervişleri istihbarat sağlanmasına katkı sunmuşlardır. Tüm bu hizmetlere binaen 1925 yılında tarikat faaliyetleri durdurulup tekke ve türbeler kapatıldığında Bektaşiliğe istisna bir uygulama yapılmamıştır. 677 sayılı kanun Bektaşilere de uygulanmıştır. Böyle olmakla birlikte Bektaşilerin Cumhuriyet yönetimi ve Atatürk ile olumlu ilişkilerinin sürdüğü, Hasan Ragıp Erensel gibi Atatürk'ün doktorluğunu yapan Bektaşî babalarının bulunduğu, Bektaşî baba ve dervişlerinin Cumhuriyet inkılaplarını destekledikleri tespit edilmektedir. Bu makale de Millî Mücadele'den başlayarak cumhuriyet yılları boyunca Bektaşilerin Atatürk ile ilişkileri ve kurdukları bağlar arşiv belgeler, hatıratlar ve diğer birinci elden kaynaklar ışığında ele alınacaktır.

Abstract

It is possible to analyse Atatürk's relations as a state founder with the sects to which a significant part of the society belonged, periodizing them as during the National Struggle before and after 1925. During the National Struggle, the great majority of Bektashis gave unconditional support to the struggle and Atatürk, who were at the forefront of the defense of the homeland, hosted Atatürk in the Hacı Bektaş Veli Dervish Lodge during the transition of the Representative Committee from Sivas to Ankara. Both Salih Niyazi Dede Baba and Ahmet Cemaleddin Çelebi contributed to the National Struggle by sending letters to the Alevi-Bektashi groups. In addition, Ahmet Cemaleddin Çelebi served as a deputy in the Turkish Grand National Assembly. It is said that when Atatürk was a guest in the Hacı Bektaş Veli Dervish Lodge and asked for support, Ahmet Cemaleddin Çelebi asked Atatürk to adopt a republic regime during their tête-à-tête. In this respect, Bektashi dervishes in Istanbul contributed to the smuggling of people and weapons to Anatolia during the National Struggle, and some Bektashi fathers and dervishes contributed to the provision of intelligence. Due to all these services, no exception was made for Bektashis when all sect activities were stopped and dervish lodges and tombs were closed in 1925. Law No. 677 was also applied to Bektashis. However, it has been determined that Bektashis continued to have positive relations with the Republican administration and Atatürk, that there were Bektashi fathers like Hasan Ragıp Erensel who were Atatürk's doctors, and that the Bektashi fathers and dervishes supported the Republic reforms. In this paper, starting from the National Struggle, the relations of Bektashis with Atatürk and the bonds they established throughout the republican years will be discussed in the light of archival documents, memoirs and other first-hand sources.

Anahtar Kelimeler: Atatürk, Bektaşiler, Hacı Bektaş Veli Dergâhı, Millî Mücadele,

Keywords: Atatürk, Bektashis, National Struggle, Hacı Bektaş Veli Dervish Lodge.

¹ Prof. Dr., Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Alevi Bektaşî Kültürü Ana Bilim Dalı, fahri_maden@hotmail.com, ORCID: 0000-0002-8529-9165

Extended Abstract

Bektashism is a Turkish sect that began to form in the 13th century when Hacı Bektash Veli came to Anatolia from Khorasan and settled in what is now Hacıbektaş. Bektashism, which developed around Turkish culture, spread over a wide geographical area from Anatolia to Rumelia over time. While it encountered and was influenced by different beliefs and cultures in this wide geography, it also spread among Albanians and Bosnians, especially in Rumelia. During the Ottoman period, the Bektashis played an active role in the establishment of the state and the conquests. Bektashis selflessly stood by the state and the nation in wars and in the defence of the homeland. The Bektashi Mujahideen Regiment, which was established under the leadership of Bektashi Celebi Ahmet Cemaleddin Efendi during the World War I, served in the front and behind the front. The material and moral contributions of the Bektashis in the defence of the homeland and in saving the country from enemy occupation during the National Struggle have been acknowledged. While these contributions manifested themselves in the form of providing manpower against the enemy at the front, Bektashi lodges also provided serious assistance in transporting people and ammunition from Istanbul to Anatolia. In addition, Bektashi fathers and dervishes who participated in establishing societies and organizations for the defence of the homeland, as well as those who hid within the *Tarikat-ı Salahiye* and provided intelligence for the National Struggle, are also recorded.

Again, while the Representative Committee was traveling from Sivas to Ankara, they were hosted by the Hacı Bektash Veli Dervish Lodge and the Bektashis' direct support for the National Struggle was provided. During this visit, the Bektashis requested Mustafa Kemal Pasha to switch to the republican system. During this visit, Mustafa Kemal Pasha met personally with Alevi-Bektashi religious leaders and authorities and received their support. After this visit, they continued their support for the successful completion of the national struggle led by Alevi-Bektashi Celebi and his grandfather Mustafa Kemal Pasha. Not only did the Alevi-Bektashi notables join the Turkish Grand National Assembly as deputies, but they also ensured the support of the Alevi-Bektashi masses to the militia forces and the regular army through the declarations they published. As a result of all these efforts, the homeland was saved from the enemy occupation and a republic was proclaimed. Thus, the Republic of Türkiye, which is celebrating its 100th anniversary today, was born. After the proclamation of the Republic, Alevi-Bektashis supported Atatürk's principles and revolutions. When lodges, zawiyas and shrines were closed in 1925, Alevi-Bektashis embraced the republic, stating that it was an innovation aimed at their own beliefs. For this reason, the Bektashis did not oppose the closure of the lodges and tombs and did not create any difficulties for the state. The abolition of the caliphate, the hat law, the right of women to vote and be elected, and the alphabet revolution were innovations that were fully supported and defended by the Alevi-Bektashis. Likewise, historical data has shown that Alevi-Bektashis are not strangers to these innovations, and that there were Bektashi fathers who used Latin letters before, and there were Bektashi fathers who adopted this revolution, wore hats and supported this innovation even before the hat law was passed. Atatürk had close contacts and sincerity with many Bektashi fathers such as Dr. Ragıp Erensel and Ali Nutki Baba. As a result, Alevi-Bektashis are passionately loyal to Atatürk and have always supported his revolutions and innovations.

In this study, the role played by Alevi-Bektashis in the National Struggle, the support they gave to the struggle and the activities they carried out in this regard are discussed. Thus, a detailed evaluation of the support given by the Alevi-Bektashis to Mustafa Kemal Pasha, who led the struggle throughout the National Struggle, and to the struggle itself is provided. The Alevi-Bektashis did not limit their support for Atatürk to the national struggle. They stood behind every revolution and innovation that Atatürk made, starting from the declaration of the Republic. When lodges, zawiyas and tombs were closed in 1925, Hacı Bektash Veli Dervish Lodge was also closed. However, the Bektashis did not react harshly to this closure. This study discusses the contributions of Alevi-Bektashis to the National Struggle, their views on the Republic, and their contacts with Atatürk. While discussing the subject, the research carried out in the field and the main sources have been reviewed. Periodicals and memoirs of the time have also been used. In this way, the subject has been debated with its in detail and the information presented in the academic field so far has been evaluated.

GİRİŞ

Bektaşilik, 13. yüzyılda Anadolu’da Türk birliğinin, dirlik ve düzeninin dağıldığı bir dönemde Hünkâr Hacı Bektaş Veli’nin Sulucakaraöyük’e gelip çerağ uyandırmasıyla² oluşmaya başlamıştır. Bektaşilik Anadolu’da Ehl-i Beyt yolunun devamıdır. Hacı Bektaş Veli hem inanç açısından hem de siyasi teşekkül bakımından Moğol istilası sonrası dağılan düzeni yeniden tesis eden erenlerin bağıdır. Osmanlı Devleti’nin kuruluşunda Hacı Bektaş Veli’nin yetiştirdiği halifeleri ve dervişleri önemli roller üstlenmişlerdir. 14. yüzyıl başlarında *Gaziyan-ı Rum* olarak Hacı Bektaş yoldaşları Osmanlı fetihlerinde ve Anadolu-Rumeli iskân siyasetinde kolonizatörlük etmişlerdir. Başta Bursa’nın, İzmit’in, Üsküdar’ın Edirne’nin fethinde ve Balkanlarda genişleyen Osmanlı egemenliğinde Horasan erenlerinin, Ahi-Bektaşî baba ve dervişlerinin hizmetleri vardır. Osmanlı merkezi askeri sistemi olan Kapıkulu Ocaklarının ve bilhassa Yeniçeri Ocağı’nın yetiştirilmesinde de Bektaşiliğin kesin bir katkısı bulunmaktadır. İstanbul’un, Niğbolu’nun Macaristan’ın fethi; Kıbrıs, Rodos, Girit gibi stratejik Akdeniz adalarının fethi hep Bektaşî baba ve dervişlerinin Osmanlı ordusu içerisinde seferlere katılarak orduya moral ve motivasyon sağlamalarıyla gerçekleşmiştir. Bu itibarla Bektaşilik Osmanlı Devleti’nin kurucu unsurları arasında yer almaktadır. Elbette Bektaşilik bu birlikteliğin getirdiği Yeniçeri-tarikat bütünleşmesinin de avantajıyla üç kıtada tekkelere ve müntesiplere sahip olmuştur. Devlet ne zaman dara düşse, vatan savunması için Bektaşilerin de cepheye koştukları vakidir. Birinci Dünya Savaşı sırasında oluşturulan Bektaşî Mücahid Alayı (Mücahidin-i Bektaşîye) bunun en açık göstergesidir. Bektaşiler Osmanlı Devleti’nin kurucu unsuru oldukları gibi Millî Mücadele’de düşmanın yurttan kovulması ve Türkiye Cumhuriyeti’nin kurulup yenilikler yapılmasında da etkili olmuşlardır (Maden, 2020). Bu makalede özellikle Millî Mücadele’de Bektaşilerin devlete destekleri, cumhuriyetin kurulmasında ve sonrasında Atatürk ile Bektaşilerin ilişkileri ve Bektaşilerin cumhuriyete destekleri ele alınacaktır.

Bektaşiler Osmanlı fetihlerinde ön saflarda yer aldıkları gibi konu vatan savunması olduğunda da canlarını fedadan geri durmamışlardır. 1826 yılında Yeniçeri Ocağı’nın çok kanlı bir şekilde lağvedilmesinin ardından Bektaşilik de yasaklanmış ve yok olma tehlikesi yaşamıştır. 19. yüzyılın ikinci yarısında yasaklı da olsa yeniden toparlanan Bektaşiler yer yer siyasetle de iştigal etmişlerdir. İstanbul’daki bazı Bektaşî tekkeleri Jön Türklerin toplantı mekânı haline gelmiş, Meşrutî yönetime geçiş için Bektaşiler İttihat ve Terakki Cemiyeti’ni desteklemişlerdir. Bu itibarla anayasal sistemden yana olan Bektaşiler çıkardıkları Muhibban gibi yayınlarda bu fikirlerini açıktan da dile getirmişlerdi. Ancak Meşrutî idareyi bu denli destekledikleri halde bir türlü devlet nezdinde II. Mahmut öncesi meşru ve hukuki zemine kavuşamamışlar, Osmanlı Devleti’nin sonuna kadar da yasaklı bir yolun mensubu durumunda kalmışlardır. Osmanlı yönetimi ısrarla başta Hacı Bektaş Veli Dergâhı (Pirevi) olmak üzere Bektaşî tekke ve türbelerine Nakşî şeyhler görevlendirerek inatla bu tavrı sürdürmüştür. Böyle olmasına rağmen Bektaşiler devlete karşı herhangi bir aksü amel göstermekten imtina etmişler, kanunlara riayet, vergi ve askerlik ödevini yerine getirmede sıkıntı oluşturmamışlardır. Konu vatan savunması olduğunda da cepheye koşmuşlardır (Maden, 2020).

Birinci Dünya Savaşı sırasında kurulan ve doğu cephesinde görev alan Bektaşî Mücahid Alayı (Mücahidin-i Bektaşîye) üzerinde durulması gereken bir konudur. Bu alay Hacı Bektaş Veli Dergâhı Çelebisi Ahmet Cemaleddin önderliğinde 1915 Nisan ayı civarı oluşturulmaya başlanmış, 1915 yılı sonlarında Erzurum cephesine yönlendirilmiştir. Erzurum cephesinde görev alan Bektaşî Mücahid Alayı, 15 Ocak-15 Şubat 1916 arası, yaklaşık 1 ay cephede göğüs göğüse mücadele etmiştir. Yetersiz askeri eğitim ve çetin kış şartları altında cephe ilerisine katkı sağlayan bu alay bir süre sonra cephe gerisine alınmıştır. Bektaşî Mücahid Alayı özellikle 9. ve 11. Kolordu’nun düştüğü zor durumdan kurtarılmasında başarı sağlamıştır.³ Bu alayın savaşın gidişatına katkısı sınırlı da olsa Bektaşilerin böyle bir vatansever girişimleri takdire şayandır. Bu alayın kuruluşunda özveride bulunan Hacı Bektaş Çelebisi daha önce de 14 Haziran 1914’te Osmanlı Donanmasına verdiği destekten dolayı donanma tarafından madalyayla ödüllendirilmiştir (BOA, DH.KMS, 23/36).

² Bektaşiler ışık yakmak için “çerağ uyandırmak” tabirini kullanmışlardır. Özellikle ayin-i cemlerde ibadete başlarken yerine getiren bir eylemdir. Bu tabir “ilmi açıdan aydınlatmak ve hakikate ulaştırmak” manalarında da kullanılmıştır. İskân ve yerleşim açısından “şenlendirme” olarak da düşünülebilir. Alevilik-Bektaşilik terminolojisinde bu tabir için bkz. Gökbel, 2019.

³ Bektaşî Mücahid Alayı hakkında detaylı bir değerlendirme için bkz. Özgül, 2023.

1. MİLLÎ MÜCADELE YILLARINDA ALEVİ-BEKTAŞİLER

Alevilerle beraber sayılarının 3 milyon kadar olduğu (Küçük, 2019) dile getirilen Bektaşiler, Millî Mücadele'ye maddi ve manevi destekten geri durmamışlardır. Harbi yürüten üst düzey liderler de bu kitleyi göz ardı etmemiş, mücadelenin başladığı ilk andan itibaren Alevi-Bektaşî inanç önderleri ile irtibat kesilmemiştir. Geniş bir şekilde izah edileceği üzere mücadele için Bektaşiler gönüllü oldukları ve savaş hazırlıklarına destek verdikleri gibi Temsil Heyeti üyeleri Hacı Bektaş Dergâhı'nda misafir edilmiş, Babalar ve Çelebiler TBMM de temsil edilmiş, zaman zaman mücadeleye destek için Atatürk ile Bektaşî önderleri arasında yazışmalar meydana gelmiş ve beyannameler yayınlanmıştır. (Küçük, 2019).

Bektaşilerin Millî Mücadele sırasında üstelendikleri çok yönlü roller bulunmaktadır. Bu roller mücadeleyi yürüten liderlerin ve mücadelenin meşrulaştırılmasından Temsil Heyeti'nin ve Mustafa Kemal Paşa'nın desteklenip Hacı Bektaş'ta misafir edilmesi, TBMM'nin açılışında mecliste meclis başkan yardımcısı ve milletvekili olarak Bektaşilerin yer alması, Bektaşî Babaları ve Çelebilerin mücadele için Alevi-Bektaşî kamuoyunu harekete geçirmeleri, halkın seferber edilmesine katkıları, Bektaşî babalarının konuşmaları ve beyannameleri, Bektaşilerin mücadeleye maddi yardımları, İstanbul tekkelerinin Anadolu'ya insan, silah ve cephane kaçırma destekleri, İstanbul'daki Bektaşî babaları ve dervişlerinin Ankara'ya istihbarat sağlamaları gibi başlıklarda ele alınmıştır (Küçük, 2019).

1.1. Alevi-Bektaşilerin Kongrelere Katkıları

Alevi-Bektaşî sözlü geleneğinden gelen bilgilere göre Mustafa Kemal Paşa 19 Mayıs 1919'da Millî Mücadele'yi gerçekleştirmek üzere Samsun'a çıktığında Aleviler ve Bektaşiler onu oluşturdukları milis kuvvetler ile koruma çemberine almışlardır. Havza, Amasya, Sivas ve Ankara hattında her adımda, yapılan kongrelerde Bektaşiler Mustafa Kemal Paşa'yı çepeçevre sarıp adım adım koruyup güvenliğini temin ettiler. Mustafa Kemal Paşa Erzurum kongresine giderken Alevi Balaban aşireti reisi Mehmet Ağa'nın milis gücü Tercan'a kadar koruma görevini yerine getirmişti. Bu milis kuvvetlere Kureyşan ve Baba Mansur ocaklarından da katılımlar olmuştu (Öz, 2003). Sivas Kongresinde de Alevi-Bektaşilerin desteği, yardımları ve emekleri zikredilmelidir. Kongre sırasında Hacı Bektaş Veli Dergâhı'nda Çelebi ve Babalardan yardım sözü istenmiştir. Bunun üzerine Çelebi Cemaleddin imzasıyla gönderilen 9 Eylül 1919 tarihli telgrafta kongre sırasında oluşturulan Heyet-i Celile'ye kendisinin de kabul edilmesine teşekkür edip desteğini bildirmişti (Küçük, 2019). Aynı şekilde dergâhtaki Babagan temsilcisi Salih Niyazi Dede baba'dan da 8 Ekim 1919'da Mustafa Kemal Paşa'ya muvaffakiyet dileyen duasını içeren bir telgraf gönderilmiştir (Küçük, 2019). Buna karşılık 12 Ekim 1919'da Mustafa Kema Paşa, Baba Hazretlerinin "Kutsal Savaşta görevini övgüyle karşılamasına" teşekkürlerini iletmışti (*Askeri Tarih Belgeleri Dergisi*, 1981, Belge no: 1754; *Atatürk'ün Bütün Eserleri*, 2005-4).

1.2. Alevi-Bektaşilerin Mustafa Kemal Paşa'yı Mehdi (Kurtarıcı) Görmeleri

Aleviler ve Bektaşiler Samsun'a çıkışından itibaren Mustafa Kemal Paşa'yı adım adım tüm Millî Mücadele boyunca neden desteklemişlerdi? Yurdun dört bir yandan işgal edildiği Millî Mücadele döneminde Alevi-Bektaşiler, TBMM başkanı Mustafa Kemal Paşa'yı Hz. Ali ve Hacı Bektaş Veli'nin "don değiştirip" yeryüzüne Mustafa Kemal Paşa'nın şahsında Mehdi (kurtarıcı) olarak geldiği kanaatindeydiler (Öz, 2003). Dönemin Çorum mutasarrıfı Cemal Bardakçı, 1921'de kendisinin Hacı Bektaş Dergâhı'nı ve Çelebi Ahmet Cemaleddin Efendi'yi ziyaretinden döndükten sonra Mecitözü kaymakamından Alevilerin son günlerde "Büyük Millet Meclisi reisi Mustafa Kemal Paşa'yı Mehdi diye anmaya başladıklarını bildiren ve bunun önüne geçilmek gerekip gerekmediğini soran bir telgraf aldığını haber vermektedir. Bardakçı bu telgraf vesilesiyle yaptığı yorumlarda Mustafa Kemal Paşa'yı Alevi-Bektaşilerin sadece yurdu düşman işgalinden kurtaracak bir mehdi gibi görmediklerini, "Mustafa Kemal Paşa'nın hakiki kurtarıcı" olduğunu, yani "giriştığımız dava kazanılınca uzun yıllar boyunca türlü cefalar, çeşitli çileler çekmiş, çok kötü sanıların ezici, öldürücü baskısı altında kıvranıp durmuş olan Alevilerin artık temelli kurtulacaklarına, diğer kardeşleri arasında açık ve yüksek alımla yer almak hakkına kavuşacaklarına iman" ettiklerini haber vermişti (Bardakçı, 2012).

1.3. Temsil Heyeti ve Mustafa Kemal Paşa'nın Hacı Bektaş Dergâhını Ziyareti

Dönemin Bektaşî Çelebisi Ahmet Cemaleddin Efendi ile Mustafa Kemal Paşa'nın iletişimi Samsun'a çıkıştan hemen sonra başlamıştı (Kılınç, 2022). Bununla birlikte Baki Öz, Çelebi Efendi'nin

Amasya Tamimi sırasında orada bulunduğunu ileri sürüyorsa da (Öz, 2003), Amasya’da Mustafa Kemal Paşa’yı karşılayan heyetteki Cemaleddin Efendi’nin Mevlevî şeyhi olduğu bilinmektedir (Menç, 1992). Mustafa Kemal Paşa, Hacı Bektaş Veli Dergâhı’nın Alevî-Bektaşî halk üzerindeki etkisini bildiğinden 26 Haziran 1919’da II. Ordu Müfettişliğine dergâhtaki Babaefendi hazretleriyle irtibat kurularak onların vesilesiyle Alevîler arasında sözü geçenlerin Müdafaa-i Hukuk ve Redd-i İlhak örgütlerine desteklerini istemişti (*Harp Tarihi Vesikaları Dergisi*, 1953, Vesika 113; Şener, 2006).

Amasya tamimi, Erzurum ve Sivas kongreleri sırasında cereyan eden bu karşılıklı etkileşim Aralık sonlarında Temsil Heyeti’nin Sivas’tan Ankara’ya geçtiği yol güzergâhında Hacı Bektaş’a uğrayarak dergâhta misafir edilmesiyle sürmüştür. Ali Fuat Cebesoy gibi Millî Mücadele’nin diğer önder kadroları tarafından da Alevî ve Bektaşîlerin bağlı oldukları Çelebi ve Babaların ikamet ettiği Hacı Bektaş’ın Temsil Heyeti tarafından ziyaret edilmesi çok önemli görülmüştür. Resmi belgelerde bir gün bir gece sürdüğü belirtilen bu ziyaretle Alevî ve Bektaşîlerin “Kuva-yı Millîye’ye bütün mevcutlarıyla yardım ve hizmetlerinin te’yidi” konusunda söz alınıp heyetin maksadı hâsıl olmuştu (Küçük, 2019).

Temsil Heyeti 21 Aralık 1919’da Hacı Bektaş yakınlarındaki İlice köyüne gelip Alevî-Bektaşî bir aileye misafir olup ikram edilen lokmadan yemişlerdir. 22 Aralık 1919 Pazartesi günü ise heyet Hacı Bektaş’a ulaşmıştır. Heyet kasabanın hemen dışındaki Beştaşlar mevkiinde dergâhtaki Babagan Bektaşîlerin temsilcisi Salih Niyazi Dede baba tarafından karşılanmıştır. Bu sırada Çelebi Ahmet Cemaleddin Efendi hasta idi. Karşılama heyetine oğlu Hamdullah Çelebi’yi göndermişti. Böylece dergâhın bu müstesna misafirleri konağa alınmışlardır. Heyet bir gece dergâhta misafir edilmişlerdir (Öz, 2003). Samsun’a çıkışından Millî Mücadele’nin sonuna kadar sürecin anlatıldığı Nutuk’ta Atatürk, Hacı Bektaş ziyaretinden bahsetmemiştir. Bununla birlikte “Yolculuğumuz sırasında görüp incelediklerimiz bizlere, gerçek koruyucu Ulu Tanrı’nın yardımı ile meydana gelen ulusal birliğimizin dayanağı olan ulusal örgütün kök salmış ve ulusun ve ülkenin geleceğini kurtarmak için gerçekten güvenilir bir güç ve erk durumuna gelmiş olduğunu sevinçle gösterdi.” diyerek Sivas’tan Ankara’ya uzanan yolculuğun genel değerlendirmesini yapmış, Hacı Bektaş Veli Dergâhı’nda gördüğü ilgi ve desteğin, konuşulan hususlarında bir yansıması olarak bu ifadelerde bulunmuştu. Ayrıca 2 Ocak 1920’de Çelebi Cemaleddin Efendi’ye gönderdiği tebliğ telgrafında, bağımsızlık mücadelesinin başarıya ulaşması için sebat içerisinde çalışılması ve köylere kadar bütün ulusa bunun duyurulmasını istemişti (Atatürk, 2019: 444; Atatürk’ün Bütün Eserleri, 2003-6).

Bu ziyaret ve görüşme Alevî-Bektaşî yazarlarca geniş ve birazda subjektif bir şekilde ele alınırken dönemin bazı şahitlerinin hatıralarında da yer almıştır. Bu şahitlerden biri Mazhar Müfit Kansu’dur. Kansu’nun ziyaretle ilgili anlatımı şöyledir:

“21 Aralık 1919 pazar günü sabah dokuzda hareket edilecekti. Kayserililerin bir gün daha kalmaklığımız hususundaki ısrarlarına rağmen, hareket mecburiyetinde idik. Çünkü Hacıbektaş’a da uğranılacaktı. Bu mühim bir merkezdi. Bütün Anadolu’daki üç dört milyondan belki de daha ziyade miktara baliğ olan Alevîlerin merbut bulundukları Çelebi, Hacıbektaş karyesinde oturmakta idi. O zaman Çelebi Cemaleddin Efendi ve Hacıbektaş dede postu vekili Niyazi Salih Baba idi. Milyonlara varan Alevî ve Bektaşîler, gerçi bitaraf bir vaziyette görülü-yorsa da bunlar, Çelebi’nin, dede postu vekilinin emir ve iradesine tabi olduklarından bu iki zat ile görüşmek onları tarafımıza çekmek için gerekliydi ve hem de Çelebi ile post vekili arasında bir de ihtilaf var idi ki bu da varidat getiren bir maddenin ve sairenin temliki ve hisseleri meselesi idi. Bunu da halletmek, her iki tarafı memnun ederek anlaştırmak bizim için de büyük bir kuvvet teşkil edecekti. Bu milyonlarca halk ihmal edilemezdi. Nitekim Cemaleddin Efendi Birinci Büyük Millet Meclisinde mebus olmuş ve bir aralık Meclis Reis Vekilliği de yapmıştır. İcabı hal bunu yaptırmış olsa gerektir...”

Bu defa da kar yerine biraz yağmur yağdı ve nihayet, yolları kardan ve bu yağmurdan civık bir hal aldığından, mukarrer saatten iki üç saat sonra, yani gece sekiz buçuğa doğru Mucur’a gelebildik... Sabahleyin hükümette birleştik. Hacıbektaş’a gitmek üzere iki otomobille hareket ettik. Zira çiftlikten bir noktaya kadar otomobiller gidemiyormuş; ondan sonra araba ile gidilecek olduğunu söylüyordular. Salih Niyazi Baba’nın çiftliğe kadar geleceğini, bizi istikbal edeceğini de öğrendik. Fakat otomobiller Hacıbektaş’a kadar, tabii yoldan gidebildiler.

Çiftliğe geldiğimiz zaman öğle olmuş ve karnımız acıkmıştı. Köy halkı Alevî idi. Bizi bir evin selamlık denilen odasında kabul ettiler. Fakat Salih Baba henüz gelmemişti. Bir saat kadar bekledikten sonra Salih Baba bir araba ile geldi. Vürudu ile yemek de çıktı. Kahveler de içildi. Bu yol için program yoktu. Binaenaleyh yola çıktık ve Salih Baba'yı Rauf Bey'le beraber bulunduğum otomobile aldık. Salih Baba zayıf, sakallı, orta boylu, mütebessim çehreli, çok zarif bir zattı. Yolda masonluk hakkındaki bilgisinden ve masonların adat ve adap ve merasiminden bahisler açtı. Zarif hikâyeleriyle yolu hemen hiç durmadan bitirdik, Hacıbektaş'a geldik. O bize veda ile dergâhına gitti. Biz de Çelebi Efendi'nin sarayı denilen harem selamlık büyük ve fakat siyah toprak sıvalı binanın selamlığının önünde durduk. Bizi istikbal ile merdivenden çıkınca bir odaya aldılar. Oda eski usul sedirlerle çevrilmiş, birkaç iskemle konulmuş, sigara masaları vesairenden ibaret eşyasıyla, hiç de mükellef ve müzeyyen değildi. Bu mütevazı oda Çelebi'nin kabul odası imiş. Beş altı dakika sonra Çelebi Efendi geldi. Çelebi Cemaleddin Efendi orta boylu, tıknazca ve kara sakallı, başında yeşil bir sarık sarılmış, cübbeye benzer siyah bir pardösü giymiş kıyafette idi. Paşa bizi takdim etti. İlk mülakatlara mahsus havai sözler söylendi. Ve bir müddet sonra "İstirahat buyurunuz" diye Cemaleddin Efendi hareme gitti. Ortalık kararınca odaya bir masa getirilerek rakı takımları konuldu. Cemaleddin Efendi geldi. Rahatsız olduğundan içmediğini, fakat şerefimize içeceğini söyleyerek rakıya başladı. Paşa: "Biz de içmiyoruz!" cevabını verince Cemaleddin Efendi: "Burada içmemek nasıl olur? Bu adeta bizi tahkirdir!" diye kadehi Paşa'ya sundu.

Birkaç kadeh rakıdan sonra yemek yenildi. Ve Paşa, Çelebi ile görüşerek, tamamen Kuva-yı Millîye'ye taraftar olduğuna dair söz aldı ve buraya gelmekten maksadımız da hâsıl oldu. Bu müzakere pek uzun sürmedi. Çelebi Efendi derhal vaziyeti kavradı ve adamlarına lazım gelen talimatı vereceğini vadetti. Paşa'nın, vaziyet ve giriştiğimiz mücadele hakkında verdiği tafsilat Çelebi'nin nazarı dikkatini celp etti. Hatta Çelebi daha ileri giderek cumhuriyet taraftarlığını ihsas ettirdi ise de Paşa zamanı olmayan bu mühim mesele için müspet veya menfi bir cevap vermeyerek gayet tedbirli bir surette müzakereyi idare etti. Anlaşıyor ki Cemaleddin Efendi cumhuriyete taraftar, hele Salih Baba, hür fikirli, çok ileri bir zat.

Ertesi gün Hacı Bektaş türbesi ziyaret edildi ve Salih Niyazi Baba'nın öğle yemeği davetinde bulunduk. Salih Baba türbenin ve dergâhının her tarafını gezdirdi. Meydan evi denilen mahalde yere küçük ve alçak bir masanın üzerine konulan büyük bir sininin etrafına oturduk. Hepimizin önünden dolaşan uzun bir havlu, yemekte çatal, bıçak vardı. Çok nefis bir yemek... Can denilen müritler pek mükemmel ve sessizce hizmet ediyorlardı. Doğrusu yemekteki bu intizama hayret ettik. Yemeği müteakip ucu zıvanalı sigaralar ve kahveler de ikram edildi. O gün akşamüstü Mucur'a avdet edileceğinden, hareket zamanına kadar hoş bir sohbet ile vakit geçirildiği gibi, Çelebi ile Baba arasındaki ihtilaf bir derece halledilir bir şekle konuldu... Bir sıra Mustafa Kemal Paşa yanıma sokularak: 'Büyük babalara ellişer lira verelim.' dedi. Ben de muvafık gördüm. Aş Babadan başlayarak ellişer lira verdik. Hizmet edenleri de sevindirdik. Fakat Aş Baba parayı alırken : 'Eyvallah, fakat bu benim şahsıma değil, dergâha aittir.' dedi. Nihayet iyi bir intiba ile Hacıbektaş'tan ayrıldık ve Mucur'a geldik. 24 Kânunuevvel 1335 (24 Aralık 1919) çarşamba günü, Mucur'dan hareketle Kırşehir'e geldik." (Kansu, 2022).

Kansu'nun bu anlatımında en dikkat çeken noktalardan biri Mustafa Kemal Paşa ile Çelebi Ahmet Cemaleddin'in dostane, samimane ve sıcak fikir alışverişinde bulunmalarıdır. Hatta Çelebi Efendi'nin Paşa'ya "cumhuriyet idaresine geçip geçilmeyeceğini ima etmesi ve buna taraftar olduklarını belirtmesi" olmuştur. Kansu, Babagan Bektaşiliğin Dede babası Salih Niyazi Baba'dan ise "hür fikirli, çok ileri bir zat" şeklinde söz etmiştir. Çelebi Cemaleddin Efendi'nin Mustafa Kemal Paşa'yı şaşırtan bir şekilde "Cumhuriyet ilan edip etmeyeceğini sorması üzerine" Paşa'nın Çelebi Efendi'nin kulağına "O mutlu günün ilanına kadar aramızda kalmak koşulu ile evet, Çelebi Hazretleri" diye cevap verdiği rivayetler arasındadır (Ulusoy, 1986).

Gece dergâhta kalan heyet ertesi gün modern usulle çatal ve bıçak konularak hazırlanan yemekten sonra dergâhı gezip türbeyi ziyaret etmişlerdir (Küçük, 2019). Mustafa Kemal Paşa Hünkâr Hacı Bektaş Veli türbesinde kabri başında üç saat kadar kaldı. Rivayete göre ellerini Hünkâr'ın sandukasına koyup ona şöyle hitap etmiştir: "Ey Hacı Bektaş Veli Hazretleri! Biz bu memleketi istiklal ve hürriyetine kavuşturmak için Allah'ın yardımıyla işe başladık. Manevi kuvvet ve kudretinden yardım bekliyoruz" diye dua etmiştir (Keçeli, 2016). Hülya Küçük'ün anlatımına göre heyet ve Mustafa Kemal Paşa'nın dergâhta araları açık olan Çelebi ile Salih Niyazi Baba'nın barışmasını temin etmişlerdir (Küçük, 2019).

Ardından Babalar ve Çelebiler ile dergâhın ileri gelenleriyle özel bir toplantı yapıp dergâh mensuplarından Millî Mücadele'ye destek sözü alınmış, ancak görüşmenin içeriği, neler konuşulduğu tüm detayıyla dışarıya anlatılmamıştır. Bu sebeple çok yorumlar yapılmış, iki taraflı farklı rivayetler ortaya çıkmıştır. Örneğin sözlü anlatıma göre Mustafa Kemal Paşa mücadelenin başarıya ulaşip ülkenin düşman işgalinden kurtarılmasından sonra, “Padişah ve Halifelik kaldırılacağını, egemenliğin dil, mezhep, tarikat ayrıcalığı gözetilmeksizin Türk halkına ait olacağına ve kendisini yönetenleri halkın seçeceğini, kadın-erkek eşitliğinin sağlanacağı...” sözünü vermişti (Özdemir, 2023). Atatürk şiddetli yağmur altında törene katılan halkı ve Bektaşilerin samimiyetini görünce Hacı Bektaş'tan büyük bir memnuniyet ve gözyaşları içerisinde ayrılmıştır (Öz, 2003; Noyan, 2002-V; Noyan, 2002-VI). Temsil Heyeti Ankara'ya ulaştığında heyeti karşılayanlar da Alevi-Bektaşilerdi. Karşılamaı renklendiren Seymen Alayı içerisinde ve alayı takip edenler arasında ellerinde Zülfikarlarla ilerleyen Aleviler ve Bektaşiler bulunmuştur (Kılıç, 2011).

Bu arada Bedri Noyan'a göre Kuva-yı Milliye'ye destek sözlerinin ilk adımı olarak “Dergâhta biriken 1800 altın lira Kurtuluş Savaşında harcanmak üzere Mustafa Kemal Paşa'ya verildi. Babagan kolunun temsilcisi Salih Niyazi Baba, dergâhtaki bütün yatak, battaniyeleri ve ambarlardaki zahireyi araçlara yükleterek Mustafa Kemal Paşa'ya teslim etti.” (Noyan, 2002-V) Oysa konuyla ilgili Hülya Küçük, Alemdar Yalçın'ın bir tebliğinden hareketle Alevi-Bektaşilerin para yardımıyla bulunmadıklarını, bulunmuş olsalardı bunun tutanakla kayda geçirilip ortada evrak olması gerektiğini ifade etmiştir. Ayrıca ziyareti anlatan ATASE ve TİTE arşivindeki belgelerde de dergâhtan alınan para veya başka maddi destekten söz edilmediğini delil getirmektedir. Sadece Fahrettin Erdoğan'ın Millî Mücadele'ye maddi desteğin Sakarya Zaferi'nden sonra verildiğini iddia ettiği, Salih Niyazi Baba'nın dergâh çiftliklerinde ne kadar öküz ile araba varsa 50 kat yatakla birlikte Kızılay'ın emrine gönderdiğini ifade etmektedir. Küçük'e göre bu da bir iddiadır. Yani dergâhtan Millî Mücadele'ye maddi yardım yapılmadığı kanaatindedir. Bununla birlikte Küçük, “bu şekilde para verenlerin çoğu bunu savaştan sonra geri istemiştir” demektedir (Küçük, 2019).

1.4. Alevi-Bektaşilerin TBMM'de Temsili ve Yayınladıkları Beyannameler

Temsil Heyeti'nin bu ziyaretten sonra TBMM'nin açılması ve tüm Millî Mücadele boyunca dergâhla irtibatı sürmüştü. TBMM açıldıktan sonra Bektaşî Çelebisi Ahmet Cemaleddin Efendi Kırşehir milletvekili olarak mecliste yer almış, hatta 25 Nisan 1920'de ikinci başkan vekilliğine getirilmişti (*TBMM Zabıt Ceridesi*, 1336-I; Sarihan, 1995-III). Çelebi Efendi'ye gösterilen bu ihtimam Alevi-Bektaşileri bir onurlandırma idi. Ancak Çelebi sağlık sorunları nedeniyle meclis çalışmalarına katılamamıştı. Onun 24 Ocak 1922'de vefatının (Sarihan, 1996-IV) ardından yerine Çelebi olan Veliyeddin Efendi Ankara'ya gelip Mustafa Kemal Paşa'ya desteğini sürdürmüştür (Kılıç, 2011). Ayrıca birinci mecliste Bektaşî babası olarak Denizli mebusu Hüseyin Mazlum Baba (Selvi-Cırık, 2020) ve Ergani mebusu Ahmet Nüzhet Baba yer almıştı. Mecliste Alevi kimliği ile bilinen mebuslar da hazır bulunmuştur. Bunlar Dersim mebusları Diyar Ağa,⁴ Hasan Hayri Bey, Mustafa Ağa, Mustafa Zeki Bey; Erzincan Mebusu Hüseyin Bey ve Kars mebusu Fahrettin Bey'dir (Küçük, 2019).

Ayrıca muhtelif defalar gerek Salih Niyazi Dedebaba gerekse Çelebi Efendi ve diğer babalar Mustafa Kemal Paşa'ya çektikleri telgraflarda emre amade olduklarını bildirmişlerdi. Buna karşılık Mustafa Kemal Paşa da onlara desteklerinden dolayı teşekkür ettiği yazılar göndermişti. Salih Niyazi Dedebaba 2 Kasım 1920'de TBMM Başkanı Mustafa Kemal Paşa'ya çektiği telgrafta millî birlik içerisinde mukaddes vatanın ve din-i mübinin kurtarılması uğrunda gece gündüz, can siperane çalışan heyete ve Kuva-yı Milliye'nin her bir neferinin başarısı için Hazreti Pir'in huzurunda başta kendisi olmak

⁴ Şu sözler Diyar Ağa tarafından söylenmiştir: “Gâvur Anadolu'yu sardı. Hepimizi bir düşünce aldı. Din ve diyanet, ırz ve namus, Türklük tehlikeye düştü. İştik ki Erzurum taraflarında can kurtaran bir Paşa çıkmış. Meclis kuracakmış. Onu hep gözledik. Öğrendim ki bu Paşa'nın adı Mustafa Kemal imiş. Onun büyük yüzünü görmeğe can attım. Fakat o zaman olmadı. Sonra Sivas'a oradan da Ankara'ya gelmiş. Bu zaman bizden iki mebus istedi. Herkes korktu, ihtiyar halimle vatani kurtaranların yanına koşmayı, hatta başımı bile vermeyi göze aldım. Bana ‘gitme ölürsün’ dediler. ‘Zaten herkes mahvoluyor, varam, gidem, onlara ulaşam, hep beraber ölek’ dedim. Benimle mebus seçilen Ayas Uşağı aşiretinden Zeynozade Mustafa Ağa (Meçe Ağa) korktu, gelmedi. Ben yanımda bir uşağım, atlara atladık, Elâziz'e geldim. Elâziz'de bana harcırah verdiler. Oradan bir yaylı araba tuttum. Malatya, Sivas, Kayseri yolu ile on sekiz günde Ankara'ya vardım.” (Şapolyo, 1931). Diyar Ağa'nın Şeyh Sait isyanı sırasındaki tutumu da dikkate şayandır. Dönemin Vakıf gazetesine yansıyan beyantındaki şu ifadeler dikkat çekicidir: “Şeyh Sait'in isyan ettiğini duyduk. Vallahi şaşırırdık. Gökten mi indi, yerden mi çıktı bu hain dedik. Bir kısmımız tepelerde bekledik. Dersim'e sokmadık.” (*Vakıf*, 1925).

üzere babalar ve dervişlerin duaya devam ettiklerini bildirmiştir (Selvi-Cırık, 2020). 9 Eylül 1921’de çekilen telgrafta ise Hacı Bektaş Veli Dergâhı’nda Cuma namazının edasından sonra babalar ve dervişlerin millî istiklal ve vatanın kurtarılması için düşmala kahramanca cihat eden millî ordunun gayretli kumandanlarına, fedakâr subay ve kahraman erlerine selam ve dualar iletmışlerdi (Selvi-Cırık, 2020; Sarıhan, 1996-IV).

Alevi-Bektaşilerin Millî Mücadele’ye ve Mustafa Kemal Paşa’ya destekleri bunlarla sınırlı kalmamıştır. Dergâhtaki Çelebi Efendi ve Babalar sık sık önderi bulundukları taliplerine ve dervişlerine beyannameler yayınlarak Millî Mücadele’ye her türlü desteğin verilmesini, Mustafa Kemal Paşa’ya güvenilip yalnız onun sözünün dinlenilmesini istemişlerdi. Böylece mevcudu milyonlarla ifade edilen Alevi-Bektaşî inancında ahalinin ulusal kurtuluş mücadelesi için talep edilen Tekâlîf-i Millîye emirlerine uymaları, canla başla vatan uğrunda fedakârlıkları temin edilmişti. Dönemin Bektaşî Çelebisi Ahmet Cemaleddin’in yanı sıra kardeşi Veliyeddin Çelebi de Alevi-Bektaşî topluluğa Millî Mücadele’yi ve önderi Mustafa Kemal’i destekleyen ve onların da Gazi Paşa Hazretlerinin işaret ettiği mebus adaylarına oy vermelerini, vatanın kurtuluşunun ancak bu şekilde gerçekleşebileceğini tavsiye eden beyannameler yayınlamıştır. Bu beyannamelerde açıkça “bu vatan ve milleti kurtaracak ancak Gazi Mustafa Kemal Paşa’dır. Onunla beraber olanlar ise kutsal vatanımızın has evlatlarıdır. Hiçbir kimsenin sözünü dinlemeyiniz. Sizin mutluluğunuzu düşünen, sizi kölelikten kurtaracak olan, ancak TBMM reisi ve hepimizin büyüğü olan Mustafa Kemal Paşa Hazretleridir” denilmekteydi.⁵ Bu beyannameler sayesinde Alevi-Bektaşî ahalinin de oylarıyla meclise Kuva-yı Millîyeci mebusların seçilmesi temin edilmiştir.

1.5. Alevi-Bektaşilerin Millî İstihbarat Örgütlerine Destekleri

Alevi-Bektaşiler doğrudan Müdafaa-i Hukuk Cemiyetleri ve onlara bilgi akışı sağlayan istihbarat örgütlerine destek olmuşlardır. Bektaşiler Millî Mücadele’ye istihbarat bilgisi ve benzeri hizmetler yürüten MM Grubu, Müseccel Felah, Karakol Cemiyeti ve Teşkilat-ı Mahsusa gibi istihbari örgütlenmenin de içerisindeydiler. MM Grubu’nun kurucularından biri Bektaşî Hamdi Baba’dır. Ayrıca Ali Naci Baykal, Ali Ulvi Baba, Hüseyin Kâzım Baba, Hacı İlhami Baba, Âsım Baba, Ahmet Halit Balımeren Baba, Kütahyalı Köse Ahmet Nuri Baba, Münir Halıcıoğlu ve R.K. rumuzunu kullanan ama kim olduğu kesin bilinmeyen bir Bektaşî Millî Mücadele’de faydalı cemiyetler ve örgütlerde görev yapmışlardır (Küçük, 2019).

MM Grubu’nda görev alanlar arasında, Millî Mücadele yıllarında Teşkilat-ı Mahsusa’nın yönetici kadrosunda yer alan Albay Hüsametdin Ertürk Bey Bektaşî’dir. MM Grubu’nun İstanbul’daki birçok toplantısına bir Bektaşî Babası kılığında gittiğini kendisi “gurur duyarak” anlatmıştır (Küçük, 2019). Nerden geldiğini soran askeri devriyelere “Hacı Bektaş Veli’nin kullarından biriyim. Bir zikir âyininden geliyorum” dediğinde üzerinde Anadolu’dan gelen birçok gizli evrak olduğu halde aranmadan devriyelerce bırakıldığını söylemektedir (Ertürk, 1964). Bilhassa İstanbul’da İbrahim Mihrabi Baba ve Kuzguncuk Ulusal Örgütü kurucusu Çamlıca Dergâhı postnişini Ali Nutki Baba bu örgütlere destek vermişlerdir (Öz, 2003). Şahkulu Dergâhı postnişini Yalvaçlı Tevfik Baba gibi *Tarikat-ı Salahiye*⁶ içerisine gizlice girip bilgi akışı sağlayan vatansever Bektaşiler de vardı. Gerçi bu gayet gizlilik içerisinde yürütülen bir operasyondur. Bu sebeple Tevfik Baba, İstiklal Mahkemesi’nde vatana ihanetle yargılanmakta iken aslında Millî Mücadele lehine casusluk faaliyeti yaptığı anlaşılmıştır (Küçük, 2019).

1.6. Kuva-yı Millîye İçerisinde Alevi-Bektaşiler

İstanbul’daki Şahkulu, Çamlıca ve Kazlıçeşme gibi Bektaşî tekkeleri Anadolu’da yürütülen ulusal kurtuluş savaşına para ve silah kaçırma benzeri lojistik destek yanında insan naklinde de gizli birer “üs” vazifesi görmüşlerdi (Öz, 2003). Müfreze oluşturup silahlı mücadeleye dâhil olan Bektaşî babaları da vardı. Aydın-Denizli hattında Yunanlılara karşı oluşturulan Kuva-yı Millîye Yıldırım Müfrezesinde Teslim Abdal Tekkesi postnişini Mazlum Baba’nın oğulları Cafer Sadık ve Mümtaz görev almışlar, yine Aydın bölgesinde Alevi-Bektaşî Tahir Baba, Sarayköy Kuva-yı Millîye’nin kuruluşuna katkıda bulunup Millî Direniş Kuvvetleri’nin organizasyonuna destek vermişti. Demirci Mehmet Efe ile de sıkı bir

⁵ Baki Yaşa Altınok, sadece belgenin çeviri ve sadeleştirilmiş metnini koymuş, Osmanlıca orijinalinin görüntüsünü ilave etmemiştir (Altınok, 2007).

⁶ *Tarikat-ı Salahiye*, Sevr Antlaşması sonrası kurulan ve Millî Mücadele aleyhine faaliyetler yürüten bir cemiyettir.

işbirliği içerisindeydi.⁷ Adana’da Fransızlara karşı ilk direniş örgütünü İstanbul Maltepe Başibüyük’teki Daver Baba Tekkesi postnişini Ekrem Baba (Ramazanoğlu) kurmuştu (Koca, 2005). Yine Seyyit Battal Gazi evlatlarından, Şücaaddin Veli Tekkesi’nin postnişini Mustafa Şükrü Metin Baba (Arıkaya), Eskişehir bölgesinde Millî Müdafaa Cemiyeti’nin kuruluşunda yer alıp Kuva-yı Millîye’ye desteğinden dolayı Yunanlıların Eskişehir ve çevresini işgalinde esir alınmıştır (Taşgın, 2022).

Tüm bu katkıların bir sonucu olarak Millî Mücadele başarıya ulaştırılmış, Alevi-Bektaşiler vatan savunmasında ve vatanın düşman işgalinden kurtarılmasında son derece kritik fonksiyonlar üstelenerek üzerlerine düşen sorumluluğu yerine getirmişlerdir.

2. CUMHURİYET DÖNEMİ ALEVİ-BEKTAŞİLER VE ATATÜRK

2.1. Hacı Bektaş Veli Dergâhı’nın Kapatılması (1925) ve Bektaşî Takibi

Cumhuriyet idaresine geçiş ve peşinden gelen yenilik hamleleri Alevi-Bektaşileri son derece memnun etmiş, Atatürk’e karşı sevgilerinin artmasını ve tutkuya dönüşmesini sağlamıştı. Bununla birlikte 1925 yılı kendilerini de ilgilendiren bir devrim getirmişti. 30 Kasım 1925’te mecliste kabul edilen 677 sayılı kanun ile tüm tekke, zaviye ve türbeler kapatılmış; şeyhlik, dervişlik, müritlik, dedelik, seyitlik, çelebilik, babalık, halifelik vs. tabirlerin kullanımı, bu tabirlerden doğan hizmet ve kisveler yasaklanmıştır (*Düstur*, Tertip 3, Cilt 7, s.113; *Resmî Gazete*, Sayı 243, Tarih 13.12.1925). Bu kanun mecliste görüşülürken Bozok milletvekili Süleyman Sırrı İçöz’ün konuşması Alevi-Bektaşiler açısından tam bir hayal kırıklığı niteliğindedir. İçöz konuşmasına Hacıbektaş nahiyesinde iki yıl müdürlük yaptığını belirterek başlamış, konuya yakinen şahit olduğunu söyleyerek, dolayısıyla başkasından duymuş izlenimi vermeyip milletvekillerini sözlerinin gerçekliğine inandırmaya çalışmıştı. İçöz’ün iddialarına veya iftiralarına göre Hacı Bektaş Veli Dergâhı bir “mezelleğâh” olup, dergâha gelen nezirler ve bağışlardan hâsıl olan paralarla oradaki “haneberduş bir takım tufeyli babalar ve dedeler emlak, arazi satın almışlar, ayrıca Arnavutluk’tan bir takım kâtil, cani adamlar buraya yerleşip, halktan gelen oluk gibi paralarla satın aldıkları tarla ve değirmenlerin tapularını üzerlerine geçirdiklerini meclis kürsüsünden savunmuştu (*II. Devre TBMM Zabıt Ceridesi*, 1976). Daha önce Yakup Kadri’nin Nur Baba romanı ile çeşitli isnat ve kendi tasavvuru olan betimlemelerle Alevi-Bektaşî camiayı incitmesi gibi mecliste Bozok mebusunun ağzından tekke ve zaviyelerin kapatılmasının gerekçesinin Alevilik-Bektaşilik üzerinden ve Hacı Bektaş Veli Dergâhı özelinde aranması hiç hoş olmamıştır. İşin garip tarafı Bozok milletvekilinin kendi şahsi kanaatlerini ve zanlarını taşıyan konuşmasına meclisten hiçbir aksi yorum ve itiraz gelmeyişidir.

Bu kanunla beraber Hacı Bektaş Dergâhı da kapatılıp eşya ve emlakı zapt edilmiştir.⁸ Böylece Bektaşiler kalplerinin “kıbleğâhı” olan Pirevi’nden uzun süre mahrum kalmışlardır. Dergâhın eşyalarının başına tam olarak ne geldiği,⁹ dergâhtan ayrılan Babaların ve dervişlerin bundan sonraki serencamları hâlâ müstakil çalışmalara konu olmamıştır. Uzun yıllar terk edilen ve zamanla viraneye dönen Hacı Bektaş Veli Dergâhı ilerleyen süreçte restore edilip 16 Ağustos 1964’te müze olarak halkın ziyaretine açılmış,¹⁰ günümüze kadar da müze statüsü devam etmiştir.

Alevi-Bektaşilerin gönüllerinin “kıbleğâhı” olan “serçeşme” kabul ettikleri bu dergâhın kapatılmasına rağmen devlete ve Atatürk’e karşı düşüncelerinde ve sevgilerinde değişiklik olmamıştır.

⁷ Aydın-Denizli hattında millî direniş güçlerine Alevi-Bektaşilerin destek ve katkıları için bkz. Afatoğlu, 2023.

⁸ Bu, kararnameden sonra Millî Eğitim Bakanlığı Hars ve Asar-ı Atika (Kültür ve Eski Eserler) Dairesi Müdürü Hamid Zübeyr Koşay bir heyetle Hacı Bektaş-i Veli Türbesi ve Dergâhı eşyalarını teslim almıştır. Dergâhın oldukça zengin kütüphanesi ile birlikte bu eşyalar Ankara’ya getirilmiştir. Eşyalar Etnografya Müzesi’ne, kitaplar da Ankara Umumi Kütüphane’ye (Millî Kütüphane) devredilmiş, dergâh ve türbe vakıflar idaresinin gözetimine bırakılmıştır (Koşay, 1928-1949-1967).

⁹ Bu konuda münferit bazı yazılar kaleme alınmışsa da son söz söylenmemiştir. Yapılan bir yayında, “Bu nadide eser ve eşyalar, Dergâhın kapatılmasıyla birlikte kurulan müzayede ile satılmış, kurumların depolarına taşınarak Kırşehir, İstanbul ve Ankara’da Vakıflar ve Maarif Vekâletine teslim edilmiş ve yeterli düzeyde önlem alınmadığından adeta yağmalanmıştır. Kanunun yürürlüğe girmesiyle birlikte kurulan heyet, eserleri tespit edip depolara kaldırmış ve bir kısmını da satmıştır. Elde edilen gelirlerle Ziraat Numune Mektebi, Jandarma Karakolu vs. yaptırılmıştır. Bu meyanda eser ve eşyaların bir kısmı kişiler eline geçmiş ve adeta kontrolsüz bir şekilde el konulmuştur.” tespiti yapılmıştır. Ayrıca bu yayında bazı eşyaların akıbetlerine dair de ilginç bilgiler vardır (Gürbey-Gül-Taşgın, 2022).

¹⁰ Dergâhın müze olarak açılmasını anlatan bir yazı için bkz. Mehmet Önder, “30 Yıllık Bir Hatıra: Hacı Bektaş Dergâhı Nasıl Açıldı”, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, Sayı 1, Ankara 1994, s.35-39.

Hatta aşağıda izah edileceği üzere ileri gelen Bektaşî babaları zaman zaman Bektaşîliğin cumhuriyet ile hedefine ulaştığını, Bektaşîliğin dört duvar arasında binalardan ibaret olmadığı dile getirilmiştir.

Bununla birlikte Bektaşî inancı ve geleneği kişisel gayretler ile evlerde ve hususi mekânlarda meydan açılarak devam etmiştir. Ancak 677 sayılı kanun yürürlükte kalmaya devam ettiğinden Bektaşîler zaman zaman takibata ve konuşturmalara maruz kalıp ayin-i cem ibadeti yaparken ya da ihbarlar sebebiyle herhangi bir vesileye binaen bir araya geldiklerinde polis veya zabıta baskınlarına maruz kalmışlar, gazete haberlerine konu olmuşlardır.¹¹

Bu arada tekkelerin kapatılmasına dair kanun çıktıktan sonra Hacı Bektaş Dergâhı Dede babası Salih Niyazi Baba Ankara'ya gelip bir otel kiralayarak, tarikat hizmetlerini orada görmeye çalışmıştır. Şevki Koca'nın verdiği bilgilere göre 1926 yılında Mustafa Kemal Paşa'yı öldürmeye dönük yapılan İzmir suikasti sonrası İstiklal Mahkemelerince yapılan yargılamada tutanaklara bazı Bektaşî isimlerin de yansması, İttihatçı geçmişli olan, özellikle Arnavut ve Girit kökenli Babalara yönelik kuşku ortaya çıkmasına neden olmuştur. Başka bir takım sebeplerden de dolayı Salih Niyazi Dede baba yurtdışına, Arnavutluk'a gitmiştir (Koca, 2005).

Dergâhların kapatılmasını müspet yorumlayan ve yapılan devrimi yerinde bir uygulama olarak gören Bektaşî babaları bulunmaktadır. Örneğin Turgut Koca Baba'ya göre, “devlet Bektaşî tekkelerini kapatmamıştı. Zira onlar zaten sadece Bektaşîlere açık idiler ve ayinlerini genellikle evlerde yaparlardı. 1925'ten sonra ayinlerin evlerde düzenlenmesi daha da hızlanmış ve böylece Bektaşî eğitiminin kadın-çocuk herkese daha kolay ulaşması mümkün olmuştu. Yani kötü bir durum iyiye çevrilivermişti.”¹²

2.2. Atatürk'ün Bektaşîlik ve Bektaşîlerle Temasları

Atatürk'ün düşünce dünyasında Bektaşîlik ve Bektaşîler etkili olmuş muydu? Atatürk iyi bir eğitim almıştı. Çok okuyan ve okuduğu eserlerle ilgili notlar alan Atatürk, önemli gördüğü yerleri satır satır çizerek incelerdi. Bu denli okumayı seven, savaş sırasında bile ihmal etmeyen Atatürk, Alevi-Bektaşî edebiyatına ait eserleri de incelemiştir. Genç Osmanlı aydınlar arasında Bektaşî inancıyla bilinen Namık Kemal etkilendiği düşünürlerdendir (*Atatürk'ün Okuduğu Kitaplar*, 2001).

Çocukluğunu yaşadığı Selanik'te doğduğu eve 800 metre yakında Bektaşî Musa Baba Tekkesi bulunuyordu. Atatürk'ün bu tekkeden istifade edip etmediğini bilmiyoruz. Ancak Selanik merkezde Bektaşîlik canlı ve faal bir inanç ögesi idi. Mutlaka toplumsal bir etkileşim söz konusu olmalıdır. Keza ailesinin gerek anne tarafından gerekse baba tarafından Anadolu kökenlerinde ihtiyat payı bırakılarak Yörük-Türkmen-Kızılbaz-Bektaşî etkiler üzerinde durulmuştur (Öz, 2003).

Atatürk'ün Sofya Ateşemiliterliği vazifesinde bulunurken Mayıs 1914'te yapılan bir kıyafet balosuna Yeniçeri kıyafeti giymesi de tesadüf değildir. Herkeste hayranlık uyandıran ve balonun en dikkat çeken kişisi haline getiren bu kıyafet tercihi harbe hazırız ve yüzyıllar önce bu coğrafyaya geldik, yine sizin üzerinizde muktediriz gibi anlamlar barındırmasının yanı sıra Mustafa Kemal'in Bektaşîliğe yakınlığı ile irtibatlandırılabilir. Böyle bir kıyafet tercihinde bu irtibatın da etkisi olsa gerek, yoksa başka herhangi bir kıyafet de giyebilirdi. Gençliğinde yaptığı okumalar ve aldığı kültür, ayrıca aileden gelen Alevi-Bektaşî geleneğe yakınlığın etkisi de böyle bir tercihe neden olmuştur.

Öte yandan Falih Rıfkı Atay'ın Harp Okulu yıllarında Atatürk'ün Selanik'e gittiği sıralarda Şeyh Rıfat Efendi'nin tekkesine gidip dervişler halkasında “Huu Huu” diyerek kan ter içinde kalmasından hareketle ve başka hususları da dikkate alarak Hülya Küçük –“*Huu Huu diye döndüğünden*” ilavesinde bulunarak- O'nun Bektaşîlikten çok Mevleviliğe daha yakın durduğu ve sıcak ilişkiler geliştirdiği kanaatine varmıştır (Küçük, 2019). Oysa Atatürk'ün yaz aylarında gittiği Selanik'teki o tekkenin Rifai tarikatına bağlı olduğu (Kılıczâde Hakkı Bey Bektaşî diyor),¹³ Atay'ın nakline göre adı geçen Şeyh Rıfat Efendi aileye çok yakın temas içerisinde olup Zübeyde Hanım'ı Ali Rıza Efendi ile evlendirmişti (Atay, 1980).

¹¹ 1925 sonrası gazete haberlerine yansıyan Bektaşî Baba ve dervişlerine baskın yapılması ve yargılamalarla ilgili şu eserde kayda değer miktarda örnek bulunmaktadır: Doğu-Kaya, 2021.

¹² Hülya Küçük bu bilgileri Turgut Baba ile bizzat görüşmesinde elde etmiştir (Küçük, 2005).

¹³ Kılıczâde Hakkı Bey'e göre kendisinin de kayınpederi olan Şeyh Rıfat Efendi bir Bektaşî babası idi. Mustafa Kemal İdadi ve Harp Okulu yıllarında yaz tatillerinde Selanik'e geldiğinde Rıfat Efendi'nin Bektaşî dergâhına giderdi (<http://www.bektasi.net/ata.html>, 2023).

Öte yandan 1925 sonrası diğerleriyle birlikte Hacı Bektaş Dergâhı'nın kapatılmasının Atatürk'ün Bektaşiliğe ve Bektaşilere tamamen ilgisiz kaldığı anlamına gelmemektedir. Aşağıda isim isim de izah edileceği üzere cumhuriyet döneminde, Atatürk'ün sağlığında etrafında çok sayıda Bektaşî var olmuş, sofrasına davet ettiği Bektaşî babalarına Bektaşîlik hakkında sorular sorup bilgi almış, dolayısıyla Bektaşîliğe özel ilgisi kesilmemiştir. Ayrıca Bektaşî Babalarından erkânnameleri cumhuriyet ilkeleri ile bağdaşacak hale getirmelerini talep ettiği nakledilmektedir. Konuyu Şevki Koca şöyle anlatmaktadır: “Cumhuriyetin modern hükümeti, o sıralar C. H. Fırkası'ndan mebus seçilmiş olan Denizli milletvekili Hacı Hüseyin Mazlum Baba'dan (Denizli Kazak Abdal Dergâhı'nın son postnişini) Bektaşîyye mensuplarının Cumhuriyet Devrimlerine muhalefet etmeyecek bir yapılanmaya gitmeleri doğrultusunda bir model üretmesini ister. Mazlum Baba, kendisinden nasipli ve Salih Niyazi Dede Baba'dan Halifelik almış bulunan ve Cumhuriyet'in güvenilir adamı konumundaki Ali Naci Baykal Baba ile yeni bir teşkilatlanma modeli yaratırlar. Bu model aşağıdaki hususları içermekte idi:

- 1) Bektaşîlik bilinen kadim tarikat modelinden arındırılarak, ulus, devlet karakterlerine uygun millî bir bünyeye kavuşturulacaktır.
- 2) Dede babalık kurumunun mücerret olma koşulu esas alınmayacaktır.
- 3) Dede baba kimliği taşıyacaklar Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olacaklardır.
- 4) Bektaşîlik klasik tarikat formasyonu değil, ancak bir kültür ocağı olarak anlaşılabilecektir.
- 5) Özellikle "İttihat ve Terakki" kökenli, eski Bektaşîlik anlayışından kalma, Arnavut ve Girit kökenli Bektaşîler titizlikle incelenerek tarikat kültüründen mümkün olduğunca soyutlanacaklardır.

Yukarıda yazılı ilkelere dayalı bir tüzük çalışması da gerçekleştirilmesine rağmen, Hatay olayları ve Gazi Paşa'nın rahatsızlığı nedenleri ile kendisine arz olunamamış idi. Bu illegal mutabakat, millî devletin ulusal karakterini esas alan muhtevası ile Atatürk'ün özel doktoru Ragıp Erensel Baba Erenler, yine bir Bektaşî olan Hakkı Tarık Us ve mebus Abdülhalik Renda Bey'in onayları ile Ali Naci Baykal Baba tarafından yürürlüğe konur.” (Koca, 2005)

Anadolu Aleviliği üzerine bir araştırma kaleme alan Anton Jozef Dierl Bektaşîliğin geçirdiği dönemleri ele alırken 1909-1931 arası resmi olarak desteklenen Bektaşîliğin Jön Türk hareketi, Pantürkizm, Yeni Türk Milliyetçiliği ve laikliğin yol arkadaşı olduğunu söylemektedir. Alevi-Bektaşîler tarafından Millî Mücadele ve cumhuriyet devrimlerinin sıkı bir şekilde desteklenmesi, Atatürk'e tutkuyla bağlanmaları bunun en açık göstergesidir. Dierl 1931 sonrası için ise “Bektaşîlik laikliğin menfaati için gönüllü olarak inzivaya çekildi” tespitini yapmaktadır. İlave olarak Dierl de Bektaşîlerin “modern laik bir Türkiye Cumhuriyeti ile Bektaşîliğin bütün hedeflerine ulaştığını, bu nedenle özel bir Bektaşî felsefesine ve örgütlenmesine gerek olmadığı” düşüncesinde olduklarını vurgulamaktadır. Her ne kadar Dierl Alevi-Bektaşîlerin 1931'den 1970'e kadar “mutlak bir sessizlik dönemi” içerisinde olduklarını söylese de 1946'dan sonra çok partili hayata geçişle birlikte bu sessizliğin bozulduğunu söylemekte yarar vardır. Dierl'in, 1970 tarihini esas almasında Alevi-Bektaşîlerin kendi partileri olan Türkiye Birlik Partisi'ni kurmaları etkili olmuştur (Dierl, 1991). Ancak daha öncesinde de çok partili sistem içerisinde Demokrat Parti ile temasları malumdur (Çıplak, 2017; Çıplak-Çevik, 2019).

“Şevki Koca'nın naklettiklerine göre, 1950'lerde Türkiye'deki bütün Bektaşî tekkelerini - hem de tekke olarak, müze olarak değil - açmak için bir teşebbüste bulunulmuş idi. Şöyle ki, 1950 seçimlerinde, bazı Bektaşî gruplarınca Dede baba olarak kabul edilmiş olan Ahmed Sırrı Baba (v. 1965), Demokratik Parti ile gizli bir anlaşma yapmıştı. Anlaşmaya göre, Bektaşîler partiye oy verecek ve Parti seçimi kazanırsa Türkiye'deki bütün Bektaşî tekkelerini açarak tekke ve evkafını yönetme hakkını tekrar Bektaşîlere geri verecekti. Ancak, seçimlerden sonra Demokratik Parti liderleri sözlerini tutmadıkları gibi Merdivenköy'deki bir ayın sırasında Ahmed Sırrı Baba'yı tutuklamışlardı. Ahmed Sırrı Baba, yargılandıktan sonra ülke dışı edilmesi üzerine Mısır'a gitmişti.” (Küçük, 2005).

2.3. Bektaşîlerin Atatürk İnkılaplarını Desteklemeleri

Alevi-Bektaşîler cumhuriyetin kuruluşunu açık bir şekilde destekleyip kendi inançlarının ve düşüncelerinin yaşanmasında rahat bir ortam oluşturacağı fikrinde oldular. Özellikle de Atatürk'ün bir dizi yenilik ve inkılaplarla Osmanlı döneminde etkili olan ulema sınıfının gücünü kırması ve laik bir devlet düzeni arzu etmesi Alevi-Bektaşîlerin bu desteklerini daha da artırdı. Fikret Otyam “Alevilerde

anlatılması zor bir Atatürk tutkusu vardır, gösterildiği yola bağlılık vardır. Onikinci İmam Mehdi'nin Atatürk olduğunu söyleyecek kadar ona inançlarını belirtmişlerdir.” demektedir (Otyam, 1982). Bu derece Atatürk'e bağlı olan Alevi-Bektaşilerin cemevlerinde Atatürk'ün resmini Hz. Ali ve Hacı Bektaş Veli ile birlikte cem meydanına asmaları gayet normaldir. Alevi-Bektaşî yayınlarında da bu sevgi tarihi olayları anlatımlarına da yansımıştır. Alevi-Bektaşî yayınlarında Atatürk'e sayısız övgü ve şükranlarla beraber onu bir Alevi dedesine ikrar vermiş, hatta bizzat bir Alevi dedesi olarak algılama söz konusu olmuştur. “Ayırmayız Atatürk'ü Hünkâr'dan” diyerek bu bağı bir “tutku” haline getirmişlerdir.¹⁴

Cumhuriyet ilan edilip Atatürk cumhurbaşkanı olduktan sonra da tıpkı Millî Mücadele sırasında olduğu gibi çevresinde pek çok Alevi-Bektaşî şahıs bulundu. Hüseyin Mazlum Baba, Dr. Ragıp Erensel ve Ali Nutki Baba gibi bu şahıslara örnekler aşağıda verilemektedir. Her ne kadar 1925 yılında Şapka giyilmesiyle ilgili Kastamonu'da bir nutkunda Atatürk, “Türkiye Cumhuriyeti şeyhler müritler müntesipler ülkesi olamaz, hayatta en hakiki mürşid ilimdir fendir” diyerek hem Şapka kanununun hem de tekke, zaviye ve türbelerle Alevi-Bektaşilerin de kullandıkları tabirleri yasaklamasına rağmen, Alevi-Bektaşilerin genelinde Atatürk'e karşı bir olumsuz bakış açısı olmadı. Tam tersine bazı Bektaşî babalarının bu inkılaplara kanunlaşmadan önce uyum sağladıkları ve yenilikleri destekledikleri, hatta cumhuriyet ilan edilerek Alevi-Bektaşî inanç, adap ve erkânın hedeflediği şeyin gerçekleştiğini, bu durumda tekkelerinin kapatılmasının da iyi olduğunu ifade ettiler. Cumhuriyet dönemi yabancı kökenli Bektaşî araştırmacılarından John Kingsley Birge de bu fikirdedir. Birge, “Cumhuriyet ilkeleriyle Bektaşilik ilkeleri bir ve aynıdır. O halde Bektaşilere göre cumhuriyetin gelişi ile tarikata gereksinim kalmamıştır. Çünkü amaç gerçekleşmiştir.”¹⁵ Bunu “Anadolu ulusal kültürü Ortaçağ'da Bektaşilik, 20. yüzyılda Atatürkçülük” olarak algıladılar. Öz ve kaynak aynı idi, arada yalnızca zaman farkı vardı (Öz, 2003). Keza tekkelerin kapatılmasıyla her ne kadar Alevi-Bektaşî tekkeleri de bundan etkilense de hurafelerin, yobazlık ve taassubun ortadan kalkacak olması, Hacı Bektaş Veli'nin düşünce sisteminde yer alan ilimden gidilen yolun sonunun aydınlık olması onları umutlandırmıştır. Bu itibarla ne zaman tekkeleri yasaklayan 677 sayılı kanunun kaldırılacak olması gündeme gelse Alevi-Bektaşî çevreler buna razı olmadıklarını açık yüreklilikle dile getirmektedirler.¹⁶

Bektaşilerin Atatürk'ün yaptığı yenilikler ve değişime karşı dirençli değil de uyumlu olmalarında tekkelerinde geçmişte de açık fikirli ve serbest bir düşünceye sahip olmalarının da etkisi vardır. Kılık kıyafet değişiklikleri yanında kadın hakları, harf inkılabı gibi bazı yeniliklere de Bektaşiler çoktan hazırıldılar. Hacı Bektaş Veli'ye atfedilen “kadınlarını okutmayan milletler yüксеlemezler” sözünden ve cem ibadetlerinin kadın-erkek bir arada yapılması, cem ortamında herkese “can” olarak eşitlikçi bir yaklaşımla, ayırım yapılmaksızın bakılması gibi kurallar dikkate alınarak Alevi-Bektaşiler Atatürk'ün kadın konusunda yaptığı inkılapları özümsemişlerdir. Ayrıca Bektaşilerin harf değişimine uyum sağlamaları II. Meşrutiyet yıllarında Latin harflerini kullanmalarından da ileri gelmektedir. Nitekim 1910 yılında Bektaşî babaları Girit'ten Resmo Bektaşî tekkesinden Hüseyin Baba imzasıyla Osmanlı Dâhiliye Nezareti ve Sadrazamlık makamına çektikleri bir telgrafı hem Arap harfleriyle hem de Latin harfleriyle Türkçe olarak kaleme almışlardı (BOA, HR.TO, 539/79). Böylece Bektaşiler 1928 yılında hayata geçirilecek olan bir Atatürk devriminin yıllar önce öncülüğünü yapmışlardı.

Ayrıca Bektaşilikle Atatürk yenilikleri arasında örtüşen bir husus Bektaşiliğin dilinin Türkçe olmasıdır. Besim Atalay, Bektaşilikte hemen bütün eserlerin Türkçe olduğunu, nefesler ve deyişlerin Türkçe yazıldığını belirtmektedir (Atalay, 1991). Her ne kadar *Makalat* dönemin yaygın edebi dili Arapça ile kaleme alınmış olsa da Hünkâr Hacı Bektaş Veli, halkın okuyup anlaması için *Besmele Tefsiri*

¹⁴ Atatürk'e olan bu bakışın ve tutkunun Alevi-Bektaşî inanç öğeleri ve edebi yapıtlarına yansımaları için bkz. “Alevi-Bektaşilerde Atatürk Tutkusu”, Öz, 2003.

¹⁵ “Cumhuriyet, hükümet yoluyla, Bektaşilerin uzun zamandır çabaladığı -Halifelüğün kaldırılması, kadınların peçe ve toplumsal kısıtlamalardan kurtarılması, dinsel önderlerin fanatikliğine bir son verilmesi hedefleri gerçekleştirmiştir ve bu nedenle artık cumhuriyet sınırları içinde tarikatın devamına bir gerek yoktur.” Ayrıca Birge 1931'de *Yeni Gün*'de yazan Ziya Bey'den yaptığı alıntıda “Şimdi Cumhuriyet yönetiminde bu daha özgür toplumsal yaşam, herkes için mümkün kılınmıştır. ‘Bektaşilerin Ayin-i Cem’iyle, her uygar insan için bir hak ve zorunluluk olarak kabul edilen tüm dünyadaki aile toplantıları arasında ne fark vardır?’ diye yazıyor Ziya Bey” demektedir (Birge, 1991).

¹⁶ Tekke ve zaviyeler kapalı olması gerektiği ve 677 sayılı kanunun kaldırılmasına Alevilerin razı olmadığı hakkında habe rve yorumlar için bkz. Zelyut, 2024; Selmanpakoğlu, 2024: <https://t24.com.tr>, 2024.

gibi eserlerini özellikle Türkçe kaleme aldığını ifade etmiştir.¹⁷ Nitekim yine Atalay'ın ifadeleriyle, "Bektaşî edebiyatı Anadolu'nun öz edebiyatıdır. Bektaşilik Türk halkının ruhuna, duygusuna, yaşayışına uygun bir yoldur. Felsefesi, ayinleri, ürünleri, edebiyatı, vezni, dili her şeyi Anadolu'dur... Bektaşî edebiyatının şiirlerine nefes denilir. Bu nefesler çok kere on bir hecelidir ki Türk şirini en güzel ve en zevkli bir denizidir." (Atalay, 1991) Bektaşîlerin Türkçe'ye ehemmiyet vermeleri yazılı eserlerle sınırlı değildir. Ayin-i cem ve sair ibadetlerde de Türkçe ağırlıklı olarak kullanılmıştır. Hatta Arnavutluk ve Balkanlarda farklı etnik kökenli kavimler arasında da benimsenen Bektaşî inanç ve öğretisi oralarda da Türkçe kullanımı yaygınlaştırmıştır. Atatürk devrimlerinin eğitim ve kültür hedeflerinden biri öz Türkçe kelimeler kullanımı ve Türkçe'yi diğer dillerinden etkisinden olabildiğince kurtarma hedefine dönüktür. İşte bu yönüyle de Bektaşîler, Atatürk ve onun hedefleriyle tam uyum içerisinde olmuşlardır.

"Osmanlı döneminde umduklarını bulamayan ve merkezi idareye karşı gönül kırgınlıkları besleyen Alevî-Bektaşî çevreler, Atatürk'ün kendilerine göstermiş olduğu ilgiden hoşnut kalarak heyecanlanmış bunun bir sonucu olarak da Atatürk'ün gerçekleştirdiği ilke ve inkılâpların tümünü sonuna kadar desteklemişlerdir. Alevî-Bektaşîlerin Atatürk'e duydukları sevgi ve gönül bağının kurgu olduğunu düşünen çevreler bulunuyor olsa da bugün Alevîlerin büyük bir bölümünün Atatürk'e duydukları bağlılık ve tutkuları hemen herkes tarafından bilinen bir gerçekliktir. Hatta Mustafa Kemal'e duyulan sevgi ve değere ilişkin Rıza Zelyut, Osmanlı döneminde yaşanan zulüm ve kırım politikasının sona ermesini sağlayarak refaha ulaştırdığı gerekçesiyle Mustafa Kemal'in, neredeyse bütün Alevîler tarafından *Mehdi-yi Sâhib-i Zaman* olarak kabul edildiğini ifade etmiştir. Bu durum ise dinin toplumu tek yönlü bir bakış açısıyla şekillendirmenin ötesine geçildiğinin bir göstergesi olarak kabul edildiğini, Alevîlerin de bunu büyük bir saygıyla karşıladığını belirtmiştir." (Aydın, 2018; Zelyut, 2014).

Belirttiğimiz gibi Bektaşî babaları cumhuriyet devrimlerine uyum sağlamakta herhangi bir tereddüt göstermemişlerdir. Kılık kıyafet devrimi açısından bunun çok sayıda örneklerinden ikisi Çamlıca Dergâhı Postnişini Ali Nutki Baba –aşağıda geniş olarak ele alınmıştır- ile Şahkulu Dergâhı postnişinlerinden Mücerred İbrahim Fevzi Baba'dır. Sonradan Bursa'da gayet sade bir yaşam süren babanın da cumhuriyet döneminde Bektaşî kıyafetleri yerine şapka giymeyi tercih ettiği eklerde paylaşılan resminden de anlaşılmaktadır.

2.4. Atatürk ile Doğrudan İrtibatlı Bektaşîler

2.4.1. Hüseyin Mazlum Baba (Bababalım) (1859-1945)

Millî Mücadele'ye büyük katkıları olan Bektaşî Babalarından biri Denizli-Tavas doğumlu, Teslim Kazak Abdal (Dediği Sultan) Tekkesi postnişini Ali Dede'nin oğlu Hüseyin Mazlum Bababalım (v. 1945)'dir. Medrese tahsilinden sonra babasının yerine posta geçti. Millî Mücadele'ye katkılarından 9 Haziran 1924'te İstiklal madalyası verilmiştir. Oğlu Süleyman Galiçya cephesinde şehit düşerken, diğer iki oğlu Cafer Sadık ve Mümtaz Millî Mücadele'de Aydın-Denizli hattında Yıldırım Müfrezesinde Yunanlılarla çarpışmış, Cafer Sadık şehit düşerken, Mümtaz Denizli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nde verdiği vatana hizmetten dolayı madalya ile ödüllendirilmiştir. Hüseyin Mazlum Baba Nazilli kongresinde Tavas temsilciliği yapmış, daha sonra TBMM Denizli milletvekili olmuştur. Bektaşî kıyafetiyle meclise katılmıştır. Milletvekilliği 3 yıl sürmüştür (*Türk Parlamento Tarihi Millî Mücadele ve TBMM I. Dönem (1919-1923)*, 1994; TBMM Albümü, 2010; Yüksel, 2024).

Milletvekilliği sonrası memleketinde çiftçilikle meşgul olmuştur. 5 Şubat 1931'de Atatürk Denizli ziyaretinden dönerken tren garında onu uğurlayanlar arasında TBMM Birinci dönem Denizli Milletvekili Mazlum Bababalım da vardı. Mazlum Baba sohbet sırasında Atatürk'e karayoluyla şehirlerarası yolcu taşımacılığı fikrini açmış, Atatürk'ün takdirini kazanmıştı. Yukarıda da Şevki Koca'dan naklettiğimiz üzere Atatürk'ün direktifiyle hükümet Mazlum Baba'dan Bektaşî erkânnamesini ve yapılanmasını cumhuriyet ilkeleri ile çatışmayacak hale getirilmesini istenmişti (Yüksel, 2024). Bektaşîler ise genel olarak zaten bu fikre çoktan hazır durumda idiler. Cumhuriyet ile Bektaşîliğin amaçladığı hedefin aynı olması sebebiyle bu bağdaştırma fikrine sıcak baktılar.

¹⁷ "Bismi'llahi'r-rahmani'r-rahim tefsirin Türkçe açık ibaret birle Ruşen kıldım mütalaa kılıcılar her dem dürlü dürlü faideler bulup ben za'ifi hayır birle analar..." (Hünkâr Hacı Bektâş-ı Veli, 2014).

2.4.2. Dr. Hasan Ragıp Halifebaba (Erensel) (1881-1953)

Atatürk'ün ve Celal Bayar'ın özel doktorluğunu yapan Dr. Hasan Ragıp Erensel (v. 1953)¹⁸ de bir Bektaşî Halifebabasıdır (Balaban, 2020). Bedri Noyan, Atatürk'ün doktoru Hasan Ragıp Erensel ile dostlukları ve Bektaşîlikle ilgili şu konuşmalarını nakletmektedir: “*Aşk Risalesi* adlı kitabımda yazmıştım. Aziz Atatürk'ün eski arkadaşı ve onun doktoru olan rahmetli Doktor Hasan Ragıp Erensel'den (Baba) dinlemiştim: Bir gün, Atatürk'ün sofrasında bulunan, mutlak zevat Atatürk'e, ‘Siz şunu yaptınız, bunu yaptınız, bunu yapabilirsiniz, şunu yapabilirsiniz’ yollu konuşuyorlarmış. Çocukluk ve gençlik çağlarında, Çanakkale Savaşları'ndan sürüp gelen karşılıklı saygı ve sevgi ile birbirlerine bağlı olan Atatürk ve Dr. Ragıp Erensel o ara göz göze gelmişler. Etrafın müdahalesini sezmişçesine gülümseyen Ata; ‘Sen ne dersin Ragıp?’ deyince, o şu cevabı vermiş, ‘Evet, Gazi Hazretleri, beyefendilerin buyurdıkları gibi birçok şey yaptınız ve daha da yapabilirsiniz. Fakat bir şey var ki, siz onu asla yapamazsınız.’ Atatürk merakla sormuş: ‘Nedir o benim yapamayacağım?’ -Efendim, siz bu milleti Bektaşî yapamazsınız.

İlk şaşkınlık hali geçince Atatürk: ‘Peki Ragıp’, demiş. ‘Yapabilsem bunu, ne olurdu?’ Bu soru üzerine Ragıp Baba şu cevabı vermişti: -Kimse yalan söylemez, hırsızlık etmez, kimse kimseye iftira etmez, kibir ve haset gütmmez, kıskançlık etmezdi. Siz de polis ve jandarmayı kaldırır, mahkemelerin büyük bir kısmını kapatırdınız. Çünkü bunlara lüzum azalırdı. Boşalan hapishaneleri mektep yapardınız. İşte, eline-diline-beline sahip olmak, yani bunlardan kimseye bir zarar vermemek yolunda olanların olgunluğa götüren yolu! Arap harfleriyle bu üç sözün baş harfleri olan e, d, b, edeb kelimesini meydana getirir ve Bektaşî ahlakını bir formül içine koyar.” (Noyan, 1959).

2.4.3. Çamlıca Dergâhı Postnişini Ali Nutki Baba (1869-1934)

Çamlıca Bektaşî Tekkesi son postnişini olan Ali Nutki Baba¹⁹, Millî Mücadele'ye destek vermiş İstanbul'un önemli Bektaşî babalarındandır. Her ne kadar onun hayatından hareketle Yakup Kadri *Nur Baba* adlı romanı kaleme alıp baba hakkında olumsuz bir imaj oluşturmuşsa da Atatürk meseleyi öğrendikten sonra onu tanımak istemiştir. Bu da Ali Nutki Baba'nın Atatürk ile bizzat görüşmesine ve sofrasında ağırlanmasına olanak sağlamıştır. Aslında Atatürk burada hem Yakup Kadri'nin romanında resmettiği babayı merak etmiş, hem de ikisini bir araya getirip adeta barıştırmak bir jest yapmak istemiştir. *Nur Baba* 'nın Millî Mücadele sırasında 1922'de Akşam gazetesinde tefrika edilmesi üzerine Hariciye Vekâleti romanın kötü neticeler vereceğini anlayıp, “Bektaşîler ve Alevileri küstürür. Sünnilerle aralarında ihtilafa yol açar, cephede Ya Allah Ya Ali Ya Hacı Bektaş nidalarıyla savaşan Bektaşî ve Alevileri hakir görmüş ve böylece ülkenin her zamandan daha çok muhtaç olduğu birlik ve beraberliğine zarar vermiş olur” diye sansürlenmişti (Küçük, 2019).

Bu romanın tüm nüshaları toplanıp imha edilebilseydi çok daha isabetli olurdu. Ancak bu mümkün olmadığı gibi bir de bu romanın filmi çekilmek istendi. *Boğaziçi Esrar*'ı adıyla romanı filme çeken yönetmen Muhsin Ertuğrul hatıralarında yaşanan hadiseleri şöyle anlatmaktadır: “Filmin dış sahneleri çekilirken Eyüp Camisinin avlusu Bektaşîler tarafından basıldı. Saldırı sırasında bazı oyuncular tartakladılar ve filmin çekimi ancak polis kuvvetlerinin koruması altında tamamlandı. Daha sonra ise yeni bir olaya meydan verilmemesi için işgal kuvvetleri yönetimi filmi yasakladı ve film ancak İstanbul'un kurtuluşundan sonra gösterime girebildi.” (Ertuğrul, 1989)

Atatürk bu romanı okuduktan sonra Ali Nutki Baba'yı yakından incelemek ve Yakup Kadri ile bir araya getirip barıştırmak istemiştir. Ali Nutki Baba'nın bir Bektaşî babası olarak Atatürk'e karşı son derece sevgi ve takdiri vardı. Atatürk'ün yaptığı devrimleri ve yenilikleri yakından takip eden Ali Nutki Baba'nın Şapka inkılabı öncesi bu kıyafeti giymesi ve Atatürk'ün yeniliklerini değerlendirip övgüyle bahsettiği Vakit gazetesinde yayınlanan demeci önemlidir.

Ali Nutki Baba 30 Eylül 1925 tarihinde Vakit Gazetesi'ne verdiği röportajda şapka giymesi, tekkelerin kapatılması, Cumhuriyetin getirdikleri ve Atatürk'ün yaptığı yenilikler hakkında düşüncelerini paylaşmıştır. Ayrıca gazetede Ali Nutki Baba'nın şapkalı bir resmi de yer almıştır. Şapka Kanunu resmi olarak yürürlüğe girmeden Baba'nın bu yeniliği benimsemesi ve ailesindeki hanımların da giymelerini temin edeceğini belirtmesi dikkat çekicidir. Sözünü ettiğimiz röportajla ilgili yapılan

¹⁸ Hakkında geniş bilgi için bkz. İşcen, 2016.

¹⁹ Ali Nutki Baba'nın hayatı hakkında detaylı bilgiler için bkz. Özmen, 1998; Maden, 2021.

gazete haberi şöyle başlamaktadır: “Sabık Şeyh Ali Nutki Baba Efendi diyor ki: Garba gitmemiz tevhide gitmektir! Ben bir Osmanlı padişahının²⁰ başımıza taktığı kırmızı serpuşa zevk bulmuyorum. Şimdi şapka giydim. Pek yakında evimdeki kadınlar da giyecektir.”

Ardından röportajın tamamı gazetede şu şekilde yer almıştır: “Şapka ile bir resmini aldırıp derç ettiğimiz sabık Çamlıca Bektaşî Şeyhi Ali Nutki Baba Efendi şapka giymenin ve hürendişliğin (özgür düşünce) vücubu hakkında bir muharririmize şu sözleri söylemiştir: Şeriatı ve dini kendi hırs ve menfaatlerinin zincirleriyle sıkı bir hale getiren mutaassıp güruhlarıyla çarpışan ve o yüzden asırlarca birçok tahkire, tehdide maruz kalan eski Bektaşîler nihayet bu zincirlerin kırıldığını görmekle sevindiler.

Mahmut isminde bir Osmanlı sultanı tarafından adalet ve insafa hiç riayet edilmeden, birçokları kılıçtan geçirilen bu tarikat mensubunu bittabi sabahül hayr Cumhuriyetin bu topraklarda tutluunu bir vecd-i sürur içinde karşılamışlardı.

Şeyhülislamı çeşit çeşit zî-nüfuz kazaskerleri, beşikten ru’us alan ulemasıyla memlekette adeta Osmanlılardan başka ve daha korkunç bir saltanat meydana getirmiş olan bir kısım hocalar halkı yıllarca taassup ve cehalet içinde tutmaya alıştıkları sırada Müslümanlığı Türklüğün bünyesine uygun bir hale ifrağa çalışan Bektaşîler tekkelerini öyle herkese açamazlardı. Bugün o kundaktan kazasker olan zümrenin tegallübü yedd-i cumhuriyetle kırılmış olduğu için tekkelerini kapamak hususunda da cumhuriyetimizin emrini ma-müsar (süratle) karşılayan tarikatdaşlarımız emellerinin tahakkukunu görmüş oluyorlar. Herhalde bizim istemediğimiz zincirleri cumhuriyetin polattan (çelikten) eli kırmış ve bir zaman bizlerden birçoğunu bi-gayr-ı hak, sırf ahraraneleri (hür olanlara yakışacak şekilde) dolayısıyla kılıçtan geçirenlerin kafalarını yine cumhuriyet kılıcı koparmıştır.

Milliyetimizle hiçbir alakası olmadığında şüphe olmayan ve bu milletin başına Mahmut adlı padişah tarafından geçirilip kırmızı bir Yunan serpuşu olan fes de maziye ait kıymetsiz ve zararlı birçok şeyler gibi atılmalı ve yırtılmalı idi. Mübeccel (yüce) gazi reis-i cumhuriyetimizin son hitabelerinde bizi zevksiz bir padişahın tepemize kondurduğu bu külahtan kurtarmıştır. Biz fes giymiyorduk, fahir namını verdiğimiz bu serpuşumuz vardı. Bizim bu serpuşumuz, fes ve sarık giyenlerden hürriyet-i fikriye itibarıyla ayrıldığımız bir remiz (işaret), bir nişane idi. Bugün hürriyet-i fikriye ve tenevvür (aydınlanma) itibarıyla çok ileri gitmiş olan garbın umumiyetle kullandığı bir serpuşu kabul etmekle arada bu farklı serpuşa da gerek kalmamıştır.

Şark, softa tegallübünün, taassup zincirlerinin tesiri altında geri kaldı ve kemalinden gaip etti. Garp ise bugün ilmen ve irfanen ileri gitmiş ve vasil-ı kemal olmuştur. Bizim için şarkı ileriye götürmek ve garpla bir kılarak zamanenin icap ettirdiği asri tevhide tahakkuk ettirmek vazifesi vardır. Bu yolda bir tevhitte kaçınmak en büyük bir günahıdır. *Bugün ben işte başıma garbın serpuş-ı medeniyesini koyduğum zaman bu itibarla iftihar hissettim. Pek yakında ailemdeki kadınların da aynı cinsten serpuş giymelerini temin edeceğim.* Tekrar ederim ki bu tevhitte kaçmak günahıdır. Binaenaleyh bütün Türkleri garpla tevhit uğrunda uğraşan Gazi Paşa Hazretleri en büyük sevabı işlemiş oluyorlar. Allah bu hakikati görmeyip de hala tarik-i dalalette kalanlara da mazhar-ı hidayet eylesin”. (Vakit, 1925).

Atatürk, Yakup Kadri’nin Nur Baba adlı romanının okuduktan sonra bu eserde konu edilen Ali Nutki Baba’yı yakından tanımak istemiş ve sofrasına davet etmiştir. 1930 yılı sonrası Atatürk ile Ali Nutki Baba arasındaki bu görüşmeyi Ali Nutki Baba’nın yol evlatlarından ve Atatürk’ün başhekimi Dr. Hasan Ragıp Erensel Baba şu şekilde anlatmaktadır:

“...Mürşidim Ali Nutki Baba, Çankaya’daki evimize birkaç hafta konuk olurdu. Bir gün Rahmetli Atatürk Fakir’i çağırdı ve:

- Nur Baba’yı görmek ve onunla tanışmak istiyorum. Ankara’ya geldiğinde bana haber ver, dedi.

O yıl mürşidim yanında Haydar Naki Baba ile birlikte gelmişlerdi. Ali Nutki Baba’ya Atatürk’ün buyruğunu bildirdim. Haydar Naki Baba bu görüşmede bulunmayı çok istediğini söyledi. Atatürk’e ‘Nur Baba Ankara’da, Fakat yanında Haydar Naki Baba da var ve O da huzurunuzda çıkmak istiyor’ dedim. O da, ‘bu akşam her ikisini yemeğe getir’ buyruğunu verdiler. Evime döndüm. Her ikisine de, frak ve

²⁰ Ali Nutki Baba burada Bektaşiliği yasaklayan II. Mahmut’u kast ediyor.

silindir şapkalar buldum. Akşam zamanı gelince köşke gittik, salona girdik, Atatürk'ün sık sık birlikte olduğu insanlar yanımdaki iki yabancıyı hiç tanıımıyordu.

Atatürk, 'Ragıp misafirlerini beylere tanıt' diye emir verdi. Ben, Ali Nutki Baba, yani sizlerin tanıyacağınız ad ile Nur Baba ve Haydar Baba diye tanıttım. Hiç kimsede ses yoktu. Sofraya oturuldu. Sofrada Atatürk bazı konular hakkında Yunus Nadi ve Kılıç Ali beylerin fikirlerini soruyor, ardından bir de Nur Baba'nın fikrini soruyordu. Onun verdiği yanıt şu oldu:

- Muhterem Atatürk biz Bektaşiyiz. İnsanları ham alır, onları olgun hale getirmeye çalışırız. Yanlış yolda ise doğruyu göstererek, düzeltiriz. Bu sizlerin sözünü ettiği kimseler, mademki yanlış yoldadırlar, beylerin ileri sürdüğü gibi, bunları tutuklamak, öldürmek gibi çarelerden daha çok, bizim yöntemimizi salık veririm. Doğruyu göstererek ve inandırarak, yanlış yolda olduklarını kendilerine anlatmak daha iyi bir yol olur. Atatürk bu yanıtı çok beğendi.

Bir ara Atatürk şarkı söyledi. Nur Baba'dan da söylemesini istedi. O da hiç nazlanmadan, 'emredersiniz' dedi ve 'Eşrefoğlu al haberi, bahçe biziz gül bizdedir' diye başlayan nefesi okudu. Atatürk, Ali Nutki Baba'ya Bektaşiliğin özelliğini sorunca:

- Bektaşilik yüzyıllarca önce, bu günün ileri temiz *sosyetesini* ortaya koymuştur. Türk ulusu için toplumsal düzen meydana getirmiştir. O zaman kadın-erkek bir arada oturup konuşmaz, yiyip içmezdi. *Bektaşilik erkânı içinde bu günkü uygar medeni toplumu kurmuştur*. Hacı Bektaş Velî Hazretleri bu ileri adımı atmışlardır. Bu arada Türklüğü, Türk dilini ve Türk müziğini canlandırmıştır.

Atatürk Ali Nutki Baba'ya Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun Nur Baba adlı romanından bahsedince:

- Muhterem Atatürk'üm, bu Yakup Kadri evladımın, bir muzipliği, bir şakası olsa gerektir. Dostlar ve evlatlar arasında alçak gönüllüce bir yaşamımız vardı, dedi.

Saat gece yarısına yakındı. Bir süre sonra Yakup Kadri Bey geldi. Salona girince Nur Baba'yı Atatürk'ün yanında görünce çok şaşırıldı. Atatürk selamını alıp ona: 'Şuraya oturun' diyerek bir yer gösterdi. Hiç kimse Yakup Kadri'ye tek kelime söylemiyordu. Atatürk uzun zaman onunla bir daha ilgilenmedi. Neden sonra, birdenbire Yakup Kadri'ye Ali Nutki Baba'yı göstererek:

- Tanır mısınız?, dedi. O da:
- Evet efendim babamdır, diye yanıt verdi.

Atatürk Yakup Kadri'ye:

- Nur Baba adlı romanınız Ali Nutki Baba'yı üzmüş olacaktır. Gerçi tanınmış bir edibin eserine ben de konu olsam kızmazdım. Ama yine de kalk ve babanın elini öp, diye buyruk verdi.

Salonda çıt çıkmıyordu. Ali Nutki Baba'nın ince zekâsı burada derhal işledi ve Yakup Kadri'yi bu sıkıntılı durumdan kurtarmak için fevkalade bir jest yaptı. Derhal Atatürk'e hitaben:

- Muhterem Gazi Hazretleri... Bizde usuldür, önce babalar evlatlarını alnından öperler. Lütfen müsaade buyurunuz da bendeniz önce uzun süredir görmediğim ve şimdi sayenizde kendisine kavuştuğum bir evladımın alnından öpeyim, dedi. O sırada yanına gelmiş olan Yakup Kadri'ye doğru bir adım atarak, onu usulüyle kucakladı. Niyazlaştılar ve alnından öptü. Böylece, kendisine acı bir oyun oynamış bir evladı olmasına karşın, büyük bir huzurda ve tanıdıkları arasında onun gurur ve onurunu korudu. Bu manzaradan Atatürk çok duygulandı ve bana dönerek:
- Ragıp, İstiklâl Savaşı başlarında sizinkiler Pirevi (Hacıbektaş İlçesi'ndeki dergâh)'nde bana mutluluk gözyaşı döktürmüştü. Şu anda aynı zevk ve heyecanı yaşadım. *Bektaşî dergâhlarını zamanın gereklerine uygun bir şekilde, yine irfan yuvası olarak canlanacakları, elverişli ortamı bekliyorum*, müjdesini verdi.

Zamanı gelince Atatürk, her zaman yaptığı gibi, iki elini birden kaldırarak, avuçlarını masaya vurdu. Bu vuruş, artık dağılın işareti idi. Herkes birer birer onun elini öpüp çekildi. Yakup Kadri de gitti... Atatürk bize işaret etmişti. En son iki baba ile dördümüz kaldık. Atatürk,

- Ragıp senden bir ricada bulunacağım, bu akşam konuklarını burada yatırmama müsaade et. Gel beraber onlara yatacakları yerleri gösterelim dedi. Onları odalarına değin birlikte götürdük. İyi geceler dileyip Fakir’de evime döndüm.” (Noyan, 2002-V; Noyan, 2002-VI)

Bu olaydan sonra Atatürk, Nur Baba romanının kendisine verdiği üzüntüyü giderir düşüncesiyle Ali Nutki Baba’yı Mucur kaymakamlığına, Haydar Naki Baba’yı da Kadıköy Sebze ve Meyve Hal Müdürlüğü’ne atamıştır (Borak, 1962; Noyan, 1966; Ökte, 1947).

Atatürk’ün Ali Nutki Baba ile Nur Baba romanı münasebetiyle görüşmesini Yakup Kadri de hatıralarında anlatmaktadır. Romanı okuyan Atatürk, Nur Baba tipinin gerçek hayattaki temsilcisi olarak gösterilen Çamlıca’daki Bektaşî Şeyhi Ali Nutki Baba’yı görmek istemiş, Baba’yı ve romanın yazarı Yakup Kadri’yi bir gün akşam yemeğinde bir araya getirmiştir. Yani romanda anlatılanları gerçek hayatta arayanlardan biri de Atatürk olmuştur. Yakup Kadri, 1961 yılında Ulus gazetesinde yayınlanan hatıralarında bu yemekle ilgili şu bilgileri vermektedir:

“...Mustafa Kemal Paşa telaşla ayağa kalktı ve bana hitaben; ‘Sizi, dedi, bu akşam buraya davet etmekte hayli tereddüde düştüğümü söylemek isterim. Fakat gönlüm, şimdi aramızda bulunan bir eski dostunuzla buluşmanıza mâni olmağı bir türlü kabul etmedi. Biliyorum, o dostunuz ‘Nur Baba’ romanınız yüzünden size ‘muğber’ olabilir. Ama burası bir ‘muhabbet sofrası’dır’ bütün ‘iğbirar’ların ve küskünlüklerin, hatta ihtilafların bu sofraya etrafında unutulup gitmesi lâzım gelir’ ve eliyle yanında duran sakallı bir adamı işaret ederek ‘Ali Bey’in fikri de bu merkezdedir’ sözünü ilâve etti. Bu adam birçok kişi tarafından benim ‘Nur Baba’ romanımın erkek kahramanına örneklik ettiği sanılan Çamlıca Bektaşî dergâhı şeyhi Ali Baba idi ve fıraklı, plâstronlu, beyaz kravatlı balo kıyafeti içinde ilk bakışta kim olduğunu tanıyamamıştım. Mustafa Kemal Paşa da, sanırım, böyle bir tecessüse kapılmıştı ve bilmem kimden Ankara’ya Ali Baba adında birinin geldiğini duyar duymaz köşke çağırıp yakından tetkik etmek hevesine düşmüştü ve gene sanırım ki, ilk anlardan itibaren bu adamla ‘Nur Baba’ romanı kahramanı arasında bir münasebet bulamayıp işin esasını benden öğrenmek istemişti. Hakkı da vardı.

Gerçi bu Baba kalıbı ve yüzü bakımından romandaki Baba’yı andırıyordu ama ne beriki gibi ‘rind’ ve ‘ehli dil’ görünüyor, ne de şarkı söyleyip ‘Nefes’ okumasını biliyordu. Üstelik Nur Baba’nın zıddına olarak tavır ve hareketlerinde de *kaba saba bir adamdı*. Mustafa Kemal Paşa beni bir müddet onunla hoş beş etmekte bıraktıktan sonra kendi yanına çağırdı ve kulağıma eğilip: ‘Bu herifte, dedi, senin Nur Baba’ndan hiçbir şey göremiyorum.’ Ben gülererek: ‘Sizi hayal sukutuna uğratmış olmaktan çok müteessirim’ dedim. ‘Ali Baba benim roman kahramanımın sadece *ham maddesidir*. Bir heykeltıraş nasıl taştan veya tunçtan âdetâ canlı denecek bir insan vücudu meydana getirirse ben de Nur Baba’yı öylece bir adamdan meydana getirdim. Her sanatkârı yaptığı iş zaten bundan ibaret değil midir?’ Mustafa Kemal Paşa: ‘Anlıyorum’ dedi ve ilâve etti ‘Şimdi, Nur Baba romanının değeri benim nazarımda bir kat daha artmıştır.’ (Karaosmanoğlu, 1961)

Yakup Kadri’nin ifade ettiğine göre bu kısa konuşmadan sonra Atatürk, artık Ali Nutki Baba ile hiç meşgul olmayıp diğer misafirlere dönerek başka konularla ilgilenmeye başlamıştır. Yine Yakup Kadri 1961 yılında kaleme aldığı bu yazısında Ali Nutki Baba ile olan bu karşılaşması sırasında Nur Baba romanını kast ederek onun şunları söylediğini nakletmektedir: “Vallahi o kitap yüzünden sana zerre kadar dargın değilim. Bilâkis müteşekkirim. Zira o bize büyük reklâm oldu. Dergâhımız yeni yeni muhipler ve müritlerle dolup taşı. Hepsinin bilmek istediği Nur Baba’nın gerçekten ben olup olmadığımdır.” (Karaosmanoğlu, 1961)

Neyzen Burhanettin Ökte de olayın şahitleri arasındadır. Ökte’nin anlattığına göre Atatürk tarikatları kapatmadan önce onlarla ilgili araştırma yapmış ve bazı şeyhlerle görüşmüştür. Görüştikleri arasında Ali Nutki Baba ve Haydar Naki Baba da vardır. Atatürk bu şeyhleri yakından tanımak amacıyla onları yemeğe davet etmiş, Nur Baba romanında güzel sesli olduğu yazılan Ali Nutki Baba’dan bir şarkı söylemesini istemiş, ancak o şarkı söylemediğini ifade edince şaşırılmıştır. Bektaşîlik hakkında onlarla sohbeti sırasında Ali Nutki Baba Bektaşîliği Hacı Bektaş Veli tarafından kurulan “sosyete hayatı” diye tarif etmiştir. Atatürk Galatasaray Lisesi mezunu Haydar Naki Baba’ya ise bu cemiyet hayatının özelliklerini sormuştur. O da tarikat üyelerinin her hafta tekkede toplandıklarını, Baba’nın etrafında halka şeklinde oturduklarını, karşı tarafa ise bacı ve diğer kadınların oturup müzik eşliğinde yenilip içildiğini, nefesler okunduğunu söylemiştir. Saki hakkında bilgi almak isteyince Haydar Naki Baba, Saki’nin Baba ile manevi bağı olan, herkesin ne kadar içmesi gerektiğini ayarlayan, fazla içenleri uyaran

biri olduğunu söylemiştir. Bu arada yemeğe Yakup Kadri katılmış, Atatürk ona romanın ana karakteri olarak neden Ali Nutki Baba'yı seçtiğini sorunca Yakup Kadri aslında Nur Baba'nın o olmadığını anlatmaya çalışmıştır. Atatürk onun çekingen tavır sergilediğini görünce bu duruma engel olmak için romanda ana karakter seçilmenin gurur verici bir şey olduğunu, şahsen kendisinin de böyle bir şeyden hoşlanacağını belirtmiştir (Ökte, 1947; Kutay, 1975).

Ökte'nin "Atatürk'ten Hatıralar" başlığıyla kaleme aldığı, "Atatürk ve Bektaşi Babaları" başlıklı yazısı şöyledir: *"Atatürk henüz yemek salonuna geçmemişler. Holde bulunan davetliler arasında iki yabancı sima nazarı dikkati çekiyor. Birisi sakallı ve zayıf, diğeri genç ve biraz şişmanca ve bıyıklı. O sırada Ankara'da bıyık ve sakal kesmek moda olduğundan bu iki zatın halleri ve bilhassa giydikleri smokinlerin eşten dosttan tedarik edildiği belli. Ata'nın hususi tabibi Ragıp Beyle konuşuyorlar. Biraz sonra Ata'nın huzuruna girdik. Bu iki yabancı Çamlıca Bektaşi Dergâhı şeyhi Ali Nutki ve Kilibahir Bektaşi şeyhi Haydar Naki Babalar diye takdim edilince, bu zevatın kimler olduğunu öğrendik. Meğerse Ata'nın hususi tabibi Ragıp Bey ile babaların dostluğu varmış. Bir gün Atatürk'le Ragıp Bey konuşurlarken söz Bektaşiliğe intikal etmiş. Ragıp Bey babaları tanıdığını ve bu zevattan Ali Nutki Baba'nın hoş sohbet ve Haydar Baba'nın Galatasaray Sultanisi mezunu olup şair olduğundan bahsedince, Paşa da tanımak arzusu izhar etmişler, bu vesile ile babalar Ankara'ya davet edilmişler.*

Paşa babalara sofrada kendilerine yakın bir yer gösterdiler. Saza başladık. Birkaç eser çaldıktan sonra Ata, Ali Nutki Baba'ya hitap ederek Bektaşi tarikatının hususiyetleri nelerdir diye sordular. Ali Nutki Baba yüzlerce sene evvel kurulan bir sosyete hayatıdır. O devirlerde taassup yüzünden kadınlı erkekli bir toplantı yaparak, yemek ve içmek kabil olmadığından tarikat namı altında bugünkü sosyete hayatımızı Hacı Bektaş o gün kurmuştur, dedi. Paşa Haydar Naki Baba'ya hitap ederek, 'Bu sosyetenin hususiyetleri nelerdir?', diye sordular. Haydar Naki Baba:

- *Bektaşi tarikatına mensup canlar (tarikatın azaları) haftanın tayin edilen gününde tekkeye gelirler, akşamüzeri babanın etrafında halka olurlar. Babanın karşısına tesadüf eden köşede de en yaşlı ve kıdemli Bacı (kadın aza) riyasetinde kadınlar otururlar ve önlerindeki sofradan adab ve erkân dâhilinde yerler ve içerler. Bu âleme musiki, şiir ve nükte karışır, güzelce vakit geçirirlerdi.*

Paşa, 'Bir saki mes'elesi varmış, bu nedir?', diye sordu. Baba, saki Bektaşi sofralarının en mühim uzvudur. Bektaşiler rakıyı kapalı kadeh ile içerler. Yani kadeh içindeki rakının miktarı görünmez ve herkes aynı kadehten içmeye mecburdur. Bu kadehi elden ele devrettiren saki ile baba arasında daimi bir irtibat vardır. Canlar arasında biraz serhoşluk alameti gösterene babanın bir işareti üzerine ya boş kadeh veya pek az rakı konmuş kadeh verilir. Tarikatın adabına göre can buna itiraz edemez. Sabaha kadar aynı neşe ve samimiyet içinde sohbet devam eder, gider, dedi.

Paşa, musiki, şiir ve nükteden bahsettiniz. Bunlardan birer parça lütfedin dediler. Bu emir üzerine babalar bizim da bildiğimiz 'Eşrefoğlu al haberi arı biziz, gül bizdedir/Biz o Mevla'nın kulu yuz cümle din iman bizdedir.' güfteli nefesi okudular. Nefes bitti. Paşa memnun, musiki devam ediyor. Bir ara biz 'Kaçma mecburundan ey ahu-yı vahşi ülfet et' güfteli şarkıya girdik. Daha birinci satırı okumuştuk ki Paşa, Ali Nutki Baba'ya dönerek;

- *Nur Baba kitabı ile bu şarkı sizin hususi hayatınızı tasvir için yazılmıştır, diyorlar, doğru mudur, dediler. Ali Nutki Baba, 'Efendim Yakup Kadri Bey'in bir şakası olacak, fakirin hayatı dost ve müritleri arasında pek sade geçirdi. Hele dergâhlar kapandıktan sonra büsbütün sakın bir hayat geçiriyorum', dedi.*

Paşa, 'Yakup Kadri Bey'i davet ediniz, gelsinler!', emrini verdi. Yarım saat sonra Yakup Kadri Bey meclise dâhil oldular. Ve Ali Nutki Baba'yı görünce mütehayyir oldular. Birçok şarkılar, gazeller okundu. Gecenin yarısını çoktan geçmiştik. Ata, Yakup Kadri Bey'e dönerek:

- *Yazdığınız Nur Baba romanı Ali Nutki Baba'yı müteessir etmiş zannedirim. Fakat müteessir olmakta haksızdırlar. Sizin gibi büyük bir edibin yazacağı bir kitaba keşke benim hayatımı siye (kelime aynendir) ittihaz etselerdi. Ben buna kızmaz, bilakis iftihar ederdim, dediler. Paşa'nın bu zarif ve ince sözleri hazır olanları minnettar bıraktı. Ve meclis bu güzel hava içinde dağıldı." (Ökte, 1947)*

2.4.4. Ali Naci Baykal Dede Baba ve diğerleri

Salih Niyaz Dede Baba'nın 1925'te tekkelerin kapatılması kanunu çerçevesinde Hacı Bektaş Veli Dergâhı'nın faaliyetlerinin sona erdirilmesi sonrası yurtdışına gitmesi ile geride kalan Babalara önderlik etmiştir. Ali Naci Baykal Dede Baba (v. 1960) bir mektup ile Dede Babalık vekâletinin kendisine bırakıldığını ifade etmiştir. Millî Mücadele yıllarında Mareşal Fevzi Çakmak'ın emrinde Albay rütbesiyle Erkan-ı Harbiye-i Umumiye Riyaseti Posta Hizmetleri Genel Müdürü idi. Hizmetleri memnuniyetle karşılandığından daha sonra İstanbul Posta Hizmetleri müfettişi yapılmıştır (Küçük, 2019). Cumhuriyet döneminde de Bektaşî kimliğiyle bilinen Ali Naci Baykal Dede Baba, bir süre Adana PTT Başmüdürlüğü ve teftiş kurulu başkanlığında da bulunmuştur. Emekliliği sonrası Ankara'da ikamet etmiştir (Noyan, 1995). Ali Naci Baykal Dede Baba Atatürk ilke ve inkılaplarını benimsemiş, Bektaşî faaliyetlerini bu ilkeler ile uyumlu bir şekilde yürütmüştür.

Buraya kadar saydıklarımızın dışında Bektaşî Babası olmamakla birlikte Atatürk'ün çok yakınında bulunup Bektaşîlikten nasipli başka kişiler de zikredilmektedir. Atatürk dönemi hükümetlerinde değişmez sağlık bakanı Dr. Refik Saydam'ın Bektaşîlikten nasipli olduğu ifade edilmektedir. "Yine Atatürk'ün cebindeki paradan, ilaç saatlerine kadar her şeyi ayarlamaktan sorumlu bulunan ve uzun yıllar özel kalem müdürlüğünü yapan Hasan Rıza Soyak, Rumelihisarı Nafi Baba Bektaşî ailesine mensuptur." Bunlara ilave olarak Atatürk dönemi ve sonrası siyasette etkin rol almış Kazım Karabekir, Recep Peker, Celal Bayar ve Adnan Menderes (Ünker, 2023), gibi bazı meşhur isimlerin de Bektaşî oldukları belirtiliyorsa da bu bilgiye ihtiyatla yaklaşmak daha uygundur.

SONUÇ

Bektaşîlik 13. yüzyılda Hacı Bektaş Veli'nin Horasan'dan Anadolu'ya gelip چراغ uyandırmasıyla oluşmaya başlayan bir Türk tarikatı olmuştur. Zamanla Türk kültürü etrafında Anadolu'dan Rumeli'ye geniş bir coğrafyada yayılmıştır. Osmanlı döneminde Bektaşîler devletin kuruluşunda ve fetihlerde aktif rol üstlenmişlerdir. Yine savaşlarda ve vatan savunmasında Bektaşîler özverili bir şekilde devletin ve milletin yanında olmuşlardır. Nitekim Birinci Dünya Savaşı'nda Bektaşî Çelebisi Ahmet Cemaleddin Efendi'nin önderliğinde oluşturulan Bektaşî Mücahit Alayı Doğu Cephesi'nde sıcak savaşa da dâhil olmuştur.

Bektaşîlerin Millî Mücadele döneminde de vatan savunmasında ve yurdun düşman işgalinden kurtarılmasında maddi-manevi katkıları tespit edilmektedir. Bu katkılar cephede düşmana karşı insan gücü sağlamak şeklinde tezahür ettiği gibi İstanbul'dan Anadolu'ya insan ve cephanе gönderilmesinde Bektaşî tekkeleri ciddi yardımlar sağlamıştır. Ayrıca Bektaşî baba ve dervişlerinden Müdafaa-i Milliye örgütlerinin kuruluşunda hizmet verenler olduğu gibi *Tarikat-ı Salahiye* içerisinde gizlenerek Millî Mücadele'ye istihbarat sağlayanlar kaydedilmektedir. Temsil Heyeti Sivas'tan Ankara'ya giderken Hacı Bektaş Veli Dergâhına da misafir olup Bektaşîlerin Millî Mücadele'ye doğrudan destekleri temin edilmiştir. Hatta Mustafa Kemal Paşa'dan cumhuriyet sitemine geçilmesi talebinde bulunmuşlardır. Mustafa Kemal Paşa bu ziyarette Alevi-Bektaşî dini önderleri ve otoriteleriyle birebir görüşüp desteklerini almıştır. Alevi-Bektaşî Çelebi ve Dede Babası Mustafa Kemal Paşa'nın önderliğinde yürütülen mücadelenin başarıyla sonuçlanması için bu ziyaretten sonra da TBMM'de milletvekili olarak bulunma, Alevi-Bektaşî kitlenin Kuva-yı Millî'ye ve düzenli orduya yardıma desteklerini temin etme gibi çalışmalarda bulunmuşlardır. Tüm bu gayretler sonucunda vatan düşman işgalin kurtarılmış ve cumhuriyet ilan edilmiştir. Böylece içinde bulunduğumuz yılda 100. yılını dolduran Türkiye Cumhuriyeti ortaya çıkmıştır.

Cumhuriyetin ilanından sonra da Alevi-Bektaşîlerin Atatürk ilke ve devrimlerini desteklemeleri söz konusudur. 1925 yılında tekke, zaviye ve türbeler kapatıldığında Alevi-Bektaşîler cumhuriyetin kendi inançlarının da hedeflediği bir yenilik olduğunu ifade ederek benimsemişlerdir. Hilafetin kaldırılması, Şapka Kanunu, kadınlara seçme ve seçilme hakkının verilmesi, Harf inkılabı Alevi-Bektaşîler tarafından sonuna kadar desteklenen ve savunulan birer yenilik olmuştur. Tarihi veriler bu yeniliklere Alevi-Bektaşîlerin yabancı olmadıklarını, daha önceden Latin harflerini kullanan Bektaşî babaları olduğu gibi daha Şapka Kanunu çıkmadan bu inkılabı benimseyip şapka giyen ve bu yeniliği destekleyen Bektaşî babaları tespit edilmiştir. Atatürk'ün Dr. Ragıp Erensel Baba, Ali Nutki Baba gibi çok sayıda Bektaşî babasıyla yakın temasları ve samimiyeti bulunmaktaydı. Netice itibarıyla Alevi-

Bektaşiler Atatürk'e tutkuyla bağlı oldukları gibi onun gerçekleştirdiği devrim ve yenilikleri de her daim desteklemişlerdir.

Etik Beyan: Bu çalışmada etik beyanı gerektirecek bir uygulama kullanılmamıştır. Aksi bir durumun tespiti halinde Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisinin hiçbir sorumluluğu olmayıp, tüm sorumluluk çalışmanın yazar (lar) ına aittir.

Yazar Katkı Beyanı: 1. Yazarın katkı oranı %100'dür. İkinci yazar yoktur.

Ethics Statement: A permission from an ethics committee is not needed for this study. In case of detection of a contrary situation, Beykent University Journal of Social Sciences has no responsibility, and all responsibility belongs to the author(s) of the study.

Author Contributions Statement: 1st author's contribution rate 100%.

KAYNAKÇA

BOA, DH.KMS, 23/36.

BOA, HR.TO, 539/79.

Bektasi.net. (2023, Ekim 25). *Atatürk ve Bektaşilik*. <http://www.bektasi.net/ata.html>.

T24. (2024, Mart 20) *Cemevlerine statü için, tekke ve zaviyelerin açılması mesajı*. <https://t24.com.tr>.

Afatoğlu, İ. (2023). *Denizli Alevi-Bektaşî tarihi*. Dorlion Yayınevi.

Altınok, B. Y. (2007). Çelebi Cemaleddin ile Velîyeddin Efendi'nin Kurtuluş Savaşı ve Mustafa Kemal Hakkında Alevîlere Gönderdiği beyannâmeler ve orijinal metinleri. 2. *Uluslararası Türk Kültür Evreninde Alevilik ve Bektaşilik Bilgi Şöleni Bildiri Kitabı*.

Genelkurmay Basımevi. (2003). *Askeri tarih belgeleri dergisi*. 80. Belge no: 1754.

Atalay, B. (1991). *Bektaşilik ve edebiyatı*. Ant Yayınları.

Atatürk, M. K. (2019). *Nutuk-Söylev*. TTK Yayınları.

Çakmakoglu, A. (2003). *Atatürk'ün bütün eserleri*. C. 6. Kaynak Yayınları.

Çakmakoglu, A. (2005). *Atatürk'ün bütün eserleri*. C. 4. Kaynak Yayınları.

Soral, Bartu. (2001). *Atatürk'ün okuduğu kitaplar*. I-XXIV. Anıtkabir Derneği Yayınları.

Atay, F. R. (1980). *Çankaya*. Bates Yayınları.

Aydın, N. (2018). *Cumhuriyet dönemi Alevî toplumunun devlet ile ilişkileri ve Alevî açılımı*. [Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi].

Balaban, K. (2020). *Avusturya kökenli, Çanakkale Şehidi Erika Anabacı. Uluslararası Hacı Bektaş Velî ve Takipçileri Sempozyumu Bildiriler Kitabı*. Türk Ocağı Yayınları.

Bardakçı, C. (2012). *Alevilik, Ahilik, Bektaşilik*. Postiga Yayınları.

Birge, J. K. (1991). *Bektaşilik tarihi*. Ant yayınları.

Borak, S. (1962). *Atatürk ve din*. Kırmızı Beyaz Yayınları.

Çıplak, İ. T. (2017). *Demokrat Parti döneminde Aleviler ve Bektaşilerin siyasi ve sosyo-Kültürel faaliyetleri (1950-1960)*. [Yüksek lisans tezi, Balıkesir Üniversitesi].

Çıplak, İ. T. ve Çevik, Z. (2019). Babagan Bektaşilik ve Demokrat Parti. *Osmanlı Medeniyeti Araştırmaları Dergisi*, 5(8), 24-40.

Dierl, A. J. (1991). *Anadolu aleviliği*. Ant Yayınları.

Doğu, B. C.-Kaya, O. (2021). *Küpürlerle Türkiye basın tarihinde Bektaşilik erken cumhuriyet dönemi*. Nazenin Yayınlar.

Düştur, Tertip 3, Cilt 7, s.113.

Ertuğrul, M. (1989). *Benden sonra tufan olmasın*. Eczacıbaşı Vakfı Yayınları.

Ertürk, H. (1964). *İki devrin perde arkası*. Pınar Yayınları.

Gökbel, A. (2019). *Ansiklopedik Alevi Bektaşî terimleri sözlüğü*. Ankara.

Gürbey, H., Gül, M. ve Taşgın, H. (2022). Tekke ve zaviyelerini kapatılmasının ardından Hacı Bektaş Veli Dergâhı'ndaki eşyaların durumu. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, (101), 421-440.

Harp Tarihi. (6 Aralık 1953) *Harp tarihi vesikaları dergisi*. Vesika 113.

Hacıbektaş. (2024, Mart 15). *Gezi rehberi*. <https://hacibektasmobil.com/gezirehberi>.

Mericulukus. (2024, Mart 15) <https://mericulukus.tv/dedigi-sultan-ve-mazlum-bababalim>.

Pinterest. (2024, Mart 15) <https://tr.pinterest.com>.

Deyişler Nefesler. (2024, Mart 15). *Ahmet Cemalettin Celebi*. <https://www.deyisler-nefesler.com/ahmet-cemalettin-celebi>.

Hünkâr Hacı Bektâş-ı Veli. (2014). *Besmele Tefsiri (Şerh-i Besmele)*. TDV Yayınları.

İşcen, Y. (2016). Alman hemşire Erika'nın kimliğini belirledik: Güzel değildi ama melek gibiydi. *Çanakkale 1915*, 27.

II. Devre TBMM Zabıt Ceridesi. (1976). XIX. Ankara.

Kansu, M. M. (2022). *Erzurum'dan ölümüne kadar Atatürk'le beraber*. II. TTK Yayınları.

Karaosmanoğlu, Y. K. (1961). *Bir bektâşî babasının sergüzeşti*. Ulus.

Keçeli, Ş. (2016). *Uluslaşma sürecimizde Bektaşî Alevîler ve Atatürk*. Kaynak Yayınları.

Kılıç, E. (2011). Alevi-Bektaşîlerin millî mücadeledeki rolü ve Atatürk ile ilişkileri. [Yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi].

Kılınç, A. (2022). Hacı Bektaş Veli dergâhının Millî Mücadele'ye desteği. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 101, 351-374.

Kiritoğlu, S.-Ulusaoy, Z. K. (2023). Denizli Bekilli bölgesine ait bir Bektaşî icazetnamesi ışığında Mustafa Naci Baba. *Edeb Erkan*, 4, 141-161.

Koca, Ş. (2005). *Bektâşî'lik ve Bektâşî dergâhları*. Cem Vakfı Yayınları.

Koç, M. (2021). Bektaşî babaları ve diğer tekkelerde bektâşîleşmeye dair revnakoğlu dosyalarından tespitler. *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 61(1), 379-409.

Koşay, H. Z. (1928). Hacı Bektaş tekkesi. *Türkiyat Mecmuası*, II, 365-382.

Koşay, H. Z. (1949). Tekke ve türbeler kapandıktan sonra. *Güzel Sanatlar Dergisi*, 6, 1-5.

Koşay, H. Z. (1967). Bektaşîlik ve Hacıbektaş türbesi. *Türk Etnografya Dergisi*, 10, 19-26.

Kutay, C. (1975). *Sisli tarihimiz I-II*. Özkaya Matbaası.

Küçük, H. (2005). Cumhuriyet döneminde Bektaşîlik. Uluslararası Bektaşîlik ve Alevilik sempozyumu bildiriler ve müzakereler (28-30 Eylül 2005). 72-80.

Küçük, H. (2019). *Arşiv belgeleri ışığında istiklâl harbi'nde mevlevîler ve bektâşîler*. Nefes Yayınları.

Maden, F. (2020). *Bektaşî tekkelerinin kapatılması (1826)*. TTK Yayınları.

Maden, F. (2021). *Büyük çamlıca'daki Tahir Baba bektâşî tekkesi'nin son postnişini Ali Nutki Baba (1869-1934)*. Kültür Bakanlığı Yayını.

Menç, H. (1992). *Millî mücadele yıllarında Amasya portreler-belgeler*. Yeşilirmak Kitabevi.

Noyan, B. (1959). *Aşk risalesi*. Yeni Aydın Matbaası.

- Noyan, B. (1966). İstiklal savaşında Bektaşi'ler. *Yeni Gazete*, 5.
- Noyan, B. (1995). *Bektaşilik Alevilik nedir?* Ant Yayınları.
- Noyan, B. (2002). *Bütün yönleriyle bektâşilik ve alevilik*. Ardıç Yayınları.
- Otyam, F. (1982). *Hu dost*. Dayanışma Yayınları.
- Ökte, B. (1947). Atatürk'ten hatıralar. *Türk Musikisi Dergisi*, 6, 13.
- Önder, M. (1994). 30 yıllık bir hatıra: Hacı Bektaş dergâhı nasıl açıldı?. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi*, 1, 35-39.
- Öz, B. (2003). *Kurtuluş savaşı 'nda Alevi-Bektaşiler*. Can Yayınları.
- Özdemir, A. R. (2023). *Atatürk'ün Hacıbektaş ziyareti*. <https://www.veryansintv.com>.
- Özel, M. (2001). *Atatürk albümü*. T. C. Kültür Bakanlığı.
- Özgül, V. (2023). Bektaşi mücahit alayı (Mücâhidîn-i Bektâşîyye). *Edeb Erkan*, 3, 71-99.
- Özmen, İ. (1998). *Alevi-Bektaşi şiirleri antolojisi*. T. C. Kültür Bakanlığı Yayını.
- Resmi Gazete. (13, Aralık 1925). Sayı 243.
- Sarıhan, Z. (1995-1996). *Kurtuluş savaşı günlüğü* (C. III-IV). TTK Basımevi.
- Selmanpakoğlu, A. R. (2024, Mart 20). Tekke ve zaviyelerin açılmasını kimler istiyor? <https://www.cumhuriyet.com.tr>.
- Selvi H. ve Cırık, B. (2020). *Millî mücadelede TBMM'ye anadolu'dan çekilen telgraflar*. TBMM Yayınları.
- Şapolyo, E. B. (1931). İlk millet meclisinin yüz yaşındaki mebusu anlatıyor. *Yeni Gün*, 8-14.
- Şener, C. (2006). *Atatürk ve Alevi'ler*. Etik Yayınları.
- Taşgın, A. ve Taşgın, H. (2022). *Bektaşi tekkelerinin yasaklı yıllarında Seyyit Battal Gazi evlatlarından Şücaaddin Veli Tekkesi postnişini Mustafa Şükrü Metin Baba hayatı ve eserleri*. Çizgi Kitapevi.
- TBMM Albümü. (2010). I (1920-1950). TBMM Basın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü Yayınları.
- TBMM Zabıt Ceridesi. (1336). Devre 1. C. 1. İçtima Senesi 1. 24.4.1336.
- TBMM Kütüphanesi. (19944). *Türk parlamento tarihi millî mücadele ve TBMM I. Dönem. (1919-1923)*.
- Ulusoy, A. C. (1986). *Hünkâr Hacı Bektaş Velî ve Alevi-Bektaşi yolu*. Akademi Yayınları.
- Ünker, Y.T. (2023). Mahmut Erik Aydın ile 'Kurtuluş Savaşı'nda Bektaşiler' röportajı. <https://www.oncevatan.com.tr/kurtulus-savasinda-bektasiler>.
- Vakit. (1925). Yıl 8. Nr. 2784. 1-4.
- Vakit. (1925). Yıl 8. Nr. 2672. 27 Mayıs 1925. 1.
- Yeni Gün. (1931). 27 Temmuz 1931, 14.
- Yüksel, Ç. (2024, 21 Mart). *Hüseyin Mazlum Bababalım (1859-1945)*. Atatürk Ansiklopedisi. <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr>.
- Zelyut, R. (2014). *Türk Aleviliği*. Kripto Kitaplar.
- Zelyut, R. (2024, Mart 20). *Tekke ve zaviyeler niçin kapatıldı?* <https://haberguncel.blogspot.com>.

EKLER

A. RESİMLER

Resim 1. Mustafa Kemal'in Sofya Ateşemiliterliği sırasında bir baloda giydiği yeniçeri kıyafetli hali (1914).

Kaynak: (Özel, 2001).

Resim 2. Mustafa Kemal Paşa ile Çelebi Ahmet Cemaleddin'i dergâhta görüşme esnasında kahve içerken gösteren bir resim. (<https://www.deyisler-nefesler.com/ahmet-cemalettin-celebi>).

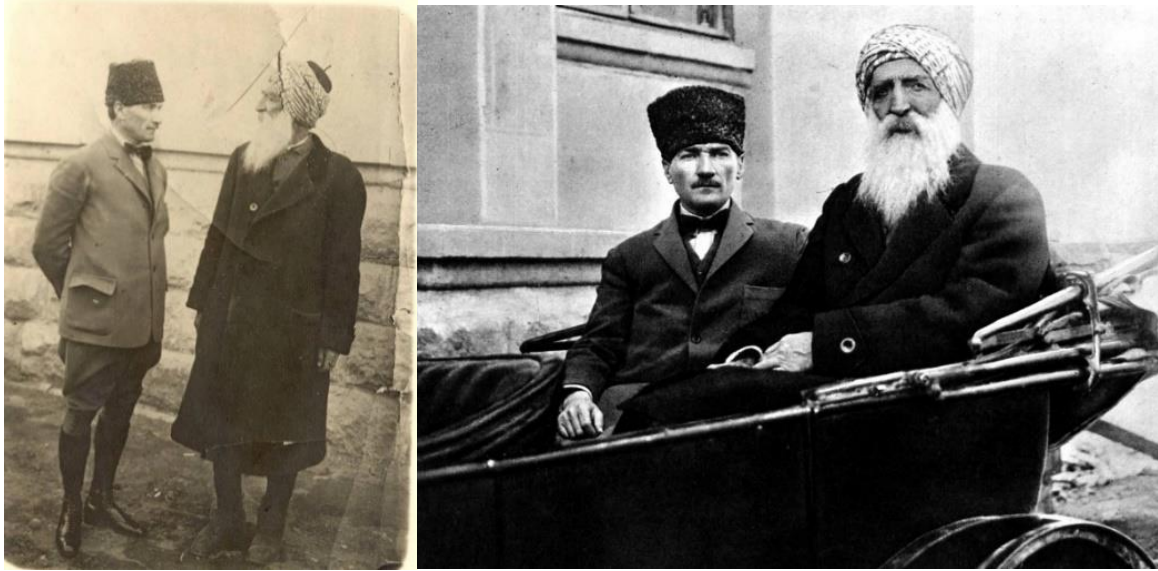
Kaynak: (Değişler-Nefesler, 2024)

Resim 3. 22-23 Aralık 1919’da Temsil Heyeti’nin Hacı Bektaş Veli Dergâhı’nı ziyareti sırasında heyeti karşılayan ve hizmet eden Kilerevi babası Salih Niyazi Dede baba, diğer baba ve dervişler dergâhın Kilerevi önünde

Kaynak: (Hacıbektaşmobil, 2024)

Resim 4. Millî Mücadele’ye her türlü desteği sağlayan ve mecliste Dersim mebusu olarak yer alan Ovacık-Hozat Ferhatuşağı aşiretinden Diyar Ağa ile Mustafa Kemal Paşa (22 Mart 1921).

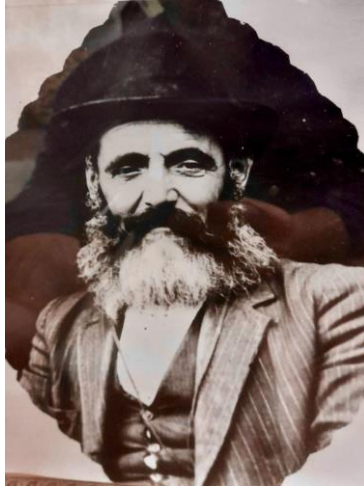
Kaynak: (Pinterest, 2024; Yeni Gün, 1931).

Resim 5. Ali Nutki Baba'nın 1925 yılından sonra hali (Vakit Gazetesi'nde çıkan resmin altında "Ali Nutki Babaefendi yeni serpuşuyla" ifadesi yer alıyor).

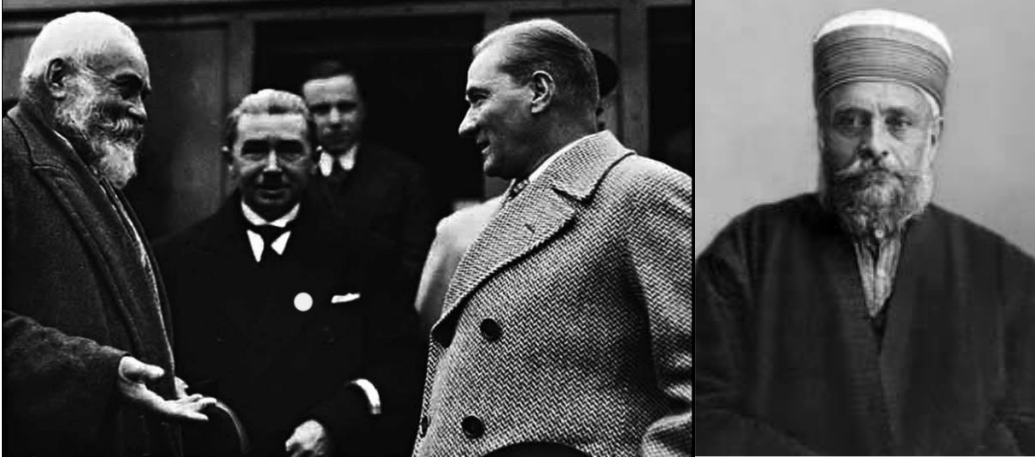
Kaynak: (Vakit, 1925).

Resim 6. 1911 yılında Hacı Bektaş Veli Dergâhı'ndan babalık icazetnamesi alan Mustafa Naci Baba (v. 1939)'nın şapkalı ve takım elbiseli fotoğrafı

Kaynak: (Kiritoglu-Ulusoy, 2023).

Resim 7. Hüseyin Mazlum Baba (Bababalım) Denizli tren garında Atatürk'ü yolcu ederken (5 Şubat 1931).

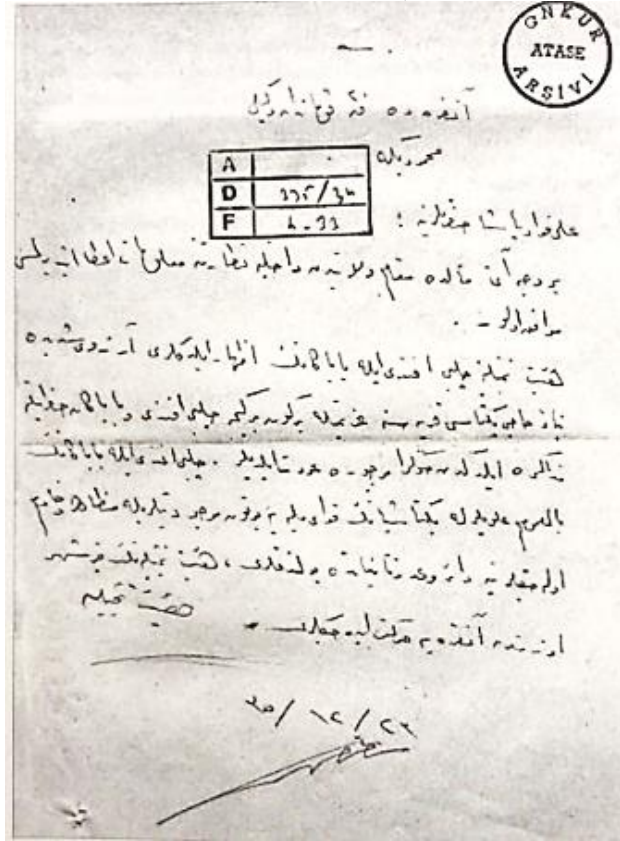
Kaynak: (TBMM Albümü, 2010)

Resim 8. Mücerred Tatar İbrahim Fevzi Baba'nın Bektaşî kıyafetleriyle ve şapkalı bir resmi

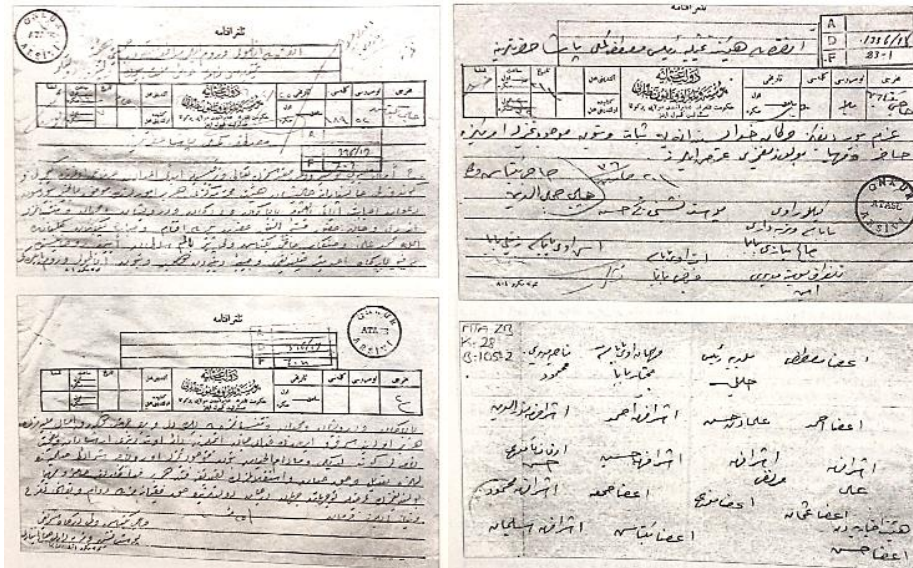
Kaynak: (Koç, 2021).

Belge 2. Temsil Heyeti ve Mustafa Kemal Paşa'nın Hacı Bektaş Dergâhını Ziyareti (ATASE Arşivi, 23 Aralık 1919)

Kaynak: (Küçük, 2019)

Belge 3. Hacı Bektaş Veli Dergâhı Çelebisi Ahmet Cemaleddin Efendi ve Dedeabası Salih Niyazi Baba ile Diğer Babaların Mustafa Kemal Paşa'ya Emre Amade Olduklarını Bildirdikleri Telgrafları (Şubat-Mart 1920, ATASE Arşivi).

Kaynak: (Küçük, 2019)